

vedtoges med 85 stemmer (S, KF, SF, CD, RV og KRF) mod 6 (FP); 16 (V) stemte hverken for eller imod.

Den næste sag på dagsordenen var:

13) Forespørgsel nr. F 39:

Forespørgsel til statsministeren og industri- og samordningsministeren:

»Hvilke oplysninger kan regeringen give om udviklingen på Bornholm, og hvilke nye initiativer agter regeringen at tage for at normalisere forholdene på Bornholm?«

Af Kirsten Jacobsen (FP), Kim Behnke (FP), Tom Behnke (FP) og Niels Højland (FP).

(Forespørgslen anmeldt 22/3 94. Fremme af forespørgslen vedtaget 5/4 94).

Begrundelse

Kirsten Jacobsen (FP):

I foråret 1993 vedtog man en række initiativer, fordi man erkendte, at problemerne på Bornholm af forskellige årsager var blevet så store, at man ekstraordinært var nødt til at gøre noget. Fremskridtspartiet fremsatte også i foråret 1993 et beslutningsforslag om, hvilken model man skulle bruge, men man brugte en anden. Uanset hvilken model man brugte, var det sådan, at optimismen efter vedtagelsen var stor. Man regnede med, at den såkaldte bornholmerpakke ville give det løft i arbejdsløsheden, i investeringerne osv., man havde så hårdt brug for.

Nu et år efter viser det sig, at optimismen altså ikke kunne holde i virkeligheden. Den store udgift sammen med pakken har vel ikke skabt mere end 50 arbejdspladser på Bornholm, så situationen er ikke spor ændret, siden man vedtog pakken, når det gælder de meget markante ting som nettovandringen fra øen og øens indkomstgrundlag både fra de mindre erhvervsdrivende, fra fiskeriet osv. Vi har stadig væk en situation, hvor bornholmerne ikke har haft grund til som en effekt af pakken at komme ud af det mismod og den stagnation, de var inde i.

Derfor synes Fremskridtspartiet, at det vil være rimeligt at spørge regeringen, hvilke oplysninger regeringen kan give om den udvikling, som er sket, og hvilke nye initiativer regeringen evt. har tænkt sig at tage for at normali-

sere forholdene på Bornholm. Vi må derfor se i øjnene, at hvis ikke Folketinget diskuterer disse problemer, inden Folketinget går på sommerferie, vil man formentlig være i den situation, at man efter Folketingets sommerferie, uanset om der skal være valg i september eller i december – og den såkaldte bornholmerpakke vil ophøre med udgangen af året – ikke har debatteret eventuelle nye initiativer eller overhovedet har evalueret den pakke, man engang har vedtaget.

Vi ser frem til at høre regeringens mening og til de nye initiativer, regeringen vil præsentere Folketinget for.

Besvarelse

Statsministeren (Nyrup Rasmussen):

Det er egentlig sjældent, at jeg efter at have lyttet til fru Kirsten Jacobsens indlæg er kommet så meget i tvivl, som jeg må tilstå jeg er lige i dette øjeblik; et øjeblik troede jeg, at jeg hørte forkert, og at det måske var en helt anden forespørgsel, vi havde på programmet, og ikke en om Bornholm.

Jeg hørte et ordvalg, der næsten lignede det, der er blevet anvendt om Færøerne, for jeg mener, at det billede, der indledningsvis blev tegnet heroppefra, jo er et billede, der i langt højere grad gælder andre samfund. Jeg ved godt, at vi ikke er startet på de hurtige skrappe replikker endnu, men jeg er nødt til at sige, at den indledende bemærkning er fuldstændig og aldeles ude af trit med de faktiske forhold på Bornholm, og uanset hvor meget fru Kirsten Jacobsen i dag vil anstrenge sig for at skabe et pessimistisk klima, må jeg fra starten sige, at de faktisk er glade på Bornholm. De har det faktisk bedre på Bornholm, de glæder sig faktisk over udviklingen, og de synes faktisk, at de har en god regering. Også på Bornholm synes de, at det, industri- og samordningsministeren har sat i gang, er fantastisk fornuftigt. Formanden for Erhvervsudviklingsrådet, aviserne på Bornholm, befolkningen på Bornholm og de politiske ledere på Bornholm er faktisk glade. Det siger jeg bare for god ordens skyld, så vi nu ikke henfalder i ren pessimisme.

Regeringen fremlagde sidste år den såkaldte bornholmerpakke med en bred vifte af initiativer. Der var tale om konkrete projekter, der målrettet sætter ind på de områder, hvor der er mulighed for at dreje udviklingen i positiv ret-

[Statsministeren]

ning, og regeringen kunne med glæde konstatere, at dens initiativer blev modtaget i samme positive ånd, som de blev fremlagt.

Bornholm er, det ved vi alle, præget af en snævrere erhvervssammensætning end den, man finder i Danmark generelt. Der er en ugunstig befolkningsudvikling og helt særegne transportvilkår og omkostninger for både personer og varer. Det var derfor, regeringen satte ind med bornholmerpakken. Der var tale om en hjælpende hånd, så man kunne få drejet udviklingen. Hovedangrebemålet var den skæve erhvervsstruktur. Problemet i den bornholmske erhvervsstruktur er, at bortset fra den forarbejdningsevne, der følger af fiskeri og landbrug, er der en meget lille industrisektor på øen.

Det er en markant forskel fra andre egne af landet. Specielt er det galt med virksomheder, der producerer varer med højt teknologiindhold eller som er baseret på højteknologiske produktionsmetoder. Det er denne udvikling, vi skal have drejet. Vi skal have en mere robust erhvervsstruktur på øen. Vi skal have udviklet det fjerde erhvervsben, kunne man kalde det, en større og mere avanceret fremstillingssektor, og så skal vi i øvrigt også være opmærksom på, at servicesektoren på Bornholm langt fra er så udviklet, som den er i den øvrige del af landet. Det var det, der var strategien bag bornholmerpakken. Der var to hovedelementer i pakken: kapital og uddannelse. Bornholms Erhvervsfond blev styrket af en kraftig kapitalindsprøjtning både fra statslig side og fra bankernes. Uddannelsen blev styrket med en bred vifte af foranstaltninger. Der var også en række initiativer til styrkelse af Bornholms relationer til Østersøregionen. Her er et felt, som på længere sigt vil kunne få stor betydning for den bornholmske økonomi.

Og hvad fik vi så ud af det? Jeg er sikker på, at det vil være det første spørgsmål, mange vil stille. Jeg tror, det er alt for tidligt at forvente detaljerede svar på det hele – det er jo en langsigtet indsats, vi taler om – men regeringen har fuld tillid til, at den har fået sat noget i værk, der vil bære frugt over tid.

En meget vigtig ting vil jeg gerne understrege: Det er mit bestemte klare indtryk, at vi har fået skabt ny tillid, ny optimisme i det bornholmske erhvervsliv og hos de bornholmske myndigheder. Et nyt tillidsfuldt samarbejde er

blevet udviklet mellem regeringen, de bornholmske myndigheder og erhvervslivet. Det er et meget centralt element i enhver regionalpolitisk indsats: Den skal bygge på tillid mellem det centrale og det lokale.

Regeringen har løbende fulgt elementerne i bornholmerpakkens udvikling i tæt samarbejde med de lokale myndigheder, og jeg vil nu bede industri- og samordningsministeren om at redegøre for udmøntningen og den foreløbige effektivitet af de væsentligste forslag.

Men én ting vil jeg gerne foregribe, som jeg allerede gjorde det i mine første bemærkninger: Udviklingen er faktisk vendt i den rigtige retning på Bornholm nu, og det går faktisk rigtig godt derovre. Det er klart, der er grænser for, hvor hurtigt det kan gå, når vi iagttager, dels hvor lang tid bornholmerpakken har haft at virke i, dels naturligvis den tid, ting tager, når nyt erhvervsinitiativ skal tages og omsættes i det virkelige liv. Men jeg må sige, at nøgternt og objektivt vurderet går det faktisk overbevisende og egentlig også overraskende godt på Bornholm på baggrund af de initiativer, der er taget. Jeg er sikker på, at vi med denne indsats også har fået bekræftet, at det kan nytte, når viljen er der, at sætte ny gang i udviklingen, selv om betingelserne kan være vanskelige.

Industri- og samordningsministeren (Mimi Jakobsen):

Med bornholmerpakken blev der, som statsministeren nævnte, lagt op til både en umiddelbar indsats over for kapitalgrundlaget og en mere langsigtet indsats inden for de områder, der skulle styrke omstillingsprocessen fra traditionelle erhverv til service- og fremstillingserhvervene på Bornholm.

Målet med hele pakken var ganske klart: Hjælp til selvhjælp. Hvad angår de enkelte elementer i pakken, vil det faktisk være for omfattende at komme ind på hvert enkelt her, og derfor vil jeg blot, som statsministeren forudskikkede, nævne nogle af de godt halvtreds initiativer, som regeringen har iværksat for dels at imødegå en stigning i arbejdsløsheden på Bornholm, dels at imødegå den tendens til stigende fraflytning fra Bornholm, som man har set i de forløbne år, og som man meget gerne skulle have vendt i de kommende år.

[Industri- og samordningsministeren]

For at opnå en hurtig styrkelse af kapitalgrundlaget på øen sikrede regeringen, at Bornholms Erhvervsfond fik tilført et kapitalindskud på 50 mio. kr., hvor staten bidrog med 40 mio. og de tre store pengeinstitutter med de de sidste 10 mio. kr. Der er således indskudt i alt 60 mio. kr. i fonder.

Om hvad har det så betydet? Det har allerede nu betydet, at fonden kan deltage særdeles aktivt i erhvervsudviklingen, selvfølgelig under hensyntagen til gældende EU-regler. Der er således sket en ganske kraftig stigning i udlånet i forbindelse med kapitaltilførslen, og jeg kan da oplyse fru Kirsten Jacobsen og andre, som det måtte interessere, om, at fonden i øjeblikket medfinansierer 31 projekter til en samlet investering på godt 73 mio. kr. Projekterne skønnes at give en merbeskæftigelse til mellem 110 og 160 personer.

Gavefiskeordningen blev udvidet til 50 mio. kr., og der blev givet bredere anvendelsesmuligheder inden for ordningen. Til en værdi af 50 mio. kr. kunne der i 1993 fiskes til brug for gaver til den baltiske fiskeriindustri og som fødevarehjælp til Sankt Petersborgområdet for disse 50 mio. kr.

Ordningen har derfor ud over at hjælpe de baltiske lande og Sankt Petersborg styrket Bornholms samarbejdsrelationer i Østersøområdet – noget, der er meget vigtigt på længere sigt – og så har den altså fastholdt 205 arbejdspladser i fiskeriet og i fiskeindustrien, hvortil kommer, at modtagerne har indkøbt industrielt udstyr i Danmark til fiskerisektorerne, der har fået et løft gennem gaveordningen.

Regeringen ønsker, at ordningen skal fortsætte også i 1994 og vil derfor anmode Finansudvalget om 25 mio. kr. dertil.

Først og fremmest er det jo afgørende for den bornholmske omstillingsproces, at det bornholmske erhvervsliv får bedre muligheder for at skaffe sig højt specialiseret arbejdskraft, der kan stå mål med de stadig stigende internationale krav. Derfor var det væsentligt af hensyn til de langsigtede virkninger at tilføre Bornholm nogle uddannelsespladser inden for især erhvervsøkonomi og tekniske fag.

Der er oprettet en HA-uddannelse, en 3-årig erhvervsøkonomisk videregående uddannelse og første del af HD-uddannelsen, 2-årig med almenøkonomiske og juridiske fag, på Bornholm.

Endvidere arbejdes der for øjeblikket med at få oprettet en videregående tværfaglig teknikeruddannelse og en overbygningsuddannelse i innovation, som skal medvirke til at styrke iværksættergrundlaget på øen og til i øvrigt at få folk til at få lyst til både at komme til Bornholm og blive der, hvis de er der, og hvis de ønsker en uddannelse.

For at få sat skub i nedbrydningen af de barrierer, som Bornholms beliggenhed og størrelse jo unægtelig giver i forhold til den vigtige omstillingsproces, er der også taget initiativ til at oprette et bornholmsk forskningscenter samt etablering af forskning inden for teknologisk udvikling og turisme.

Endvidere skal der etableres et dynamisk forskningsmiljø ved hjælp af forsknings- og demonstrationsprojektet BIORAF med fokus på anvendelse af landbrugets afgrøder til ikke-traditionelle formål.

Det er meget vel tænkeligt, at Bornholms placering i øjeblikket er en barriere for udviklingen, som jeg også nævnte før, men det er faktisk tanken, at den ikke skal være det mere. Med åbningen af de nye markeder i Østersøregionen, der på længere sigt vurderes af alle til at blive vækstmarkeder, har Bornholm lagt en langsigtet strategi over for disse markeder. Denne strategi blev styrket, som jeg nævnte, ved indførelsen af gavefiskeordningen, og den blev suppleret med en åbning af helårsruten til Sassnitz i det tidligere Østtyskland, etablering af baltisk uddannelsesø, uddannelsesordning for offentlige ledere fra Baltikum, oprettelse af Baltisk Mediecenter, m.v.

Med rækken af tilbud til landene i Østersøregionen har Bornholm oplevet at blive på mange områder et naturligt samlingspunkt for udviklingen i Østersøområdet – en position, som må siges ud over at give stor goodwill lige i øjeblikket har givet en umiddelbar kraftig forøgelse af antallet af overnatninger uden for højsæsonen, også lige i øjeblikket, og som på længere sigt vil give Bornholm den positive virkning af sin placering, hvor man jo altid ellers har tænkt: Nå, men de jo helt derude. Nu ligger de pludselig ikke helt derude mere; nu ligger de i midten af det hele.

Gennem en fremrykning af offentlige investeringer som f.eks. udbygning af fjernvarmeanlæg, vejanlæg, bygge- og boligområder samt fremrykning af andre kommunale investeringer har det offentlige taget sin del af ansvaret i

[Industri- og samordningsministeren]

den bornholmske omstilling og vil fortsat gøre det.

Også forud for bornholmerpakken blev der i øvrigt som led i en række foranstaltninger, der skulle øge beskæftigelsen i den private sektor, taget initiativ til en styrket indsats på Bornholm. Det var et led i aftalen om aktivering af ledige fra den 8. maj 1992, at ledige på Bornholm som et forsøg kunne påtage sig arbejde hos private arbejdsgivere uden fradrag i dagpengene. De kunne dog kun påtage sig arbejde i det antal timer, der svarede til forskellen mellem de lediges dagpenge og den overenskomstmæssige løn for det pågældende arbejde.

Arbejdsministeriet er i øjeblikket i gang med at evaluere ordningen, der udløb 1. januar 1994, og forventer at kunne informere Folketinget inden for kort tid.

Med alle disse initiativer og alle dem, jeg ikke nævner, som er endnu flere, er der således skabt gode vilkår for, at Bornholm fremover vil stå godt rustet til den altafgørende omstillingsproces. Det er ikke alle initiativer, der på nuværende tidspunkt er gennemført. Det tager selvfølgelig tid at etablere og gennemføre mange af initiativerne, men regeringen vil fortsat sikre deres gennemførelse. Bornholmerne ved, at vi fortsat ikke mindst fra Industri- og Samordningsministeriets side vil følge op på tingene. Er der noget, der knirker, er der noget, der ikke går, som det lige skal, ved man, hvor man kan henvende sig.

Derfor må jeg sige, at jeg finder det ganske unødvendigt at begynde at tale om, at når bornholmerordningen udløber, må vi gøre et eller andet. Jeg ved ikke, hvad det er, der udløber. Man etablerer uddannelsespladser, man etablerer forskningscentre, man etablerer et hav af ordninger, som netop er langtidsrækkende, skal virke i masser af år – evigt, sågar – og derfor kan man da ikke tale om, at bornholmerordningen udløber. Man kan nogenlunde definere, hvornår den blev startet, men man kan ikke tale om noget udløb. Så det vil jeg meget gerne skyde en pil igennem. Der er ikke nogen som helst tale om, at det går herfra og dertil.

Det afgørende er, at Bornholm har fået nogle hjælpemidler, nogle redskaber, nogle bevilninger, noget opmærksomhed rundt omkring i ministerierne, og jeg vil gerne benytte lejligheden til at sige, at jeg synes, der har været en utrolig enighed og hjælpsomhed blandt alle re-

geringskolleger med hensyn til at finde ud af: Hvad kan mit bidrag være? Hvad skal min del af budgettet være for at få hjulpet Bornholm?

Regeringen har således faktisk allerede med denne pakkes vedtagelse taget højde for det langsigtede behov på Bornholm, og vi skønner ikke, at der på nuværende tidspunkt er yderligere behov for hjælp til Bornholm. Udviklingen er godt i gang, og jeg må sige som statsministeren, at jeg overhovedet ikke kan genkende det tal, som fru Kirsten Jacobsen, så vidt jeg hørte det i hvert fald, nævnte i sin indledning, nemlig at nu gik det for det første tilbage og nedad, og der var depression, og alle var utilfredse og kede af det, ud over at alle disse initiativer kun skulle have skabt 50 arbejdspladser på Bornholm.

Jeg kan i hvert fald sige, at i årsberetningen fra Bornholms Erhvervsråd – og de må dog siges at have et vist indblik i, hvad der foregår på deres ø, større er den jo heller ikke – nævner man faktisk skønsmæssigt, at der som resultat af aktiviteterne og en række virksomheders indsats er etableret mindst 350-400 nye arbejdspladser etableret i 1993. Og lad os så håbe, at det går endnu bedre i 1994. Men det er nu ikke så få endda, når man taler om et område på Bornholms størrelse.

At man så derudover i samme årsberetning, som er udgivet ikke af Industri- og Samordningsministeriet, men Bornholms Erhvervsråd, kan konstatere, at der står – og jeg citerer sådan lidt løst derfra:

1. Bunden er nået, og det går igen langsomt fremad for størsteparten af det bornholmske erhvervsliv.
2. En række aktiviteter i 1993 ser ud til at have den ønskede positive effekt, og arbejdsløshedskurven på Bornholm er nu knækket.
3. Der kommer punktet om de 350-400 nye arbejdspladser.
4. Gavesildordningen har været en god og nødvendig håndsrækning. Mange fiskere mener, at ordningen har været den direkte årsag til, at de har overlevet.
5. Der har været en positiv udvikling i det bornholmske landbrugserhverv.
6. Bornholmerpakkens elementer har medvirket til, at mange håndværkere er holdt i arbejde.
7. – Beskedenhed forbyder næsten, at jeg siger det – Man er særdeles tilfreds med samar-

[Industri- og samordningsministeren]

bejdet med erhvervsfremmestyrelsen i Silkeborg om EU-regionalfondstilsbud.

Det var bare udpluk af den årsberetning, der er givet af bornholmere på Bornholm, så jeg betvivler ikke, at Fru Kirsten Jacobsen kan have talt med nogle, der var utilfredse, men jeg må bare sige, at der er vist temmelig langt imellem dem.

*Forhandling***Kirsten Jacobsen (FP):**

Jeg er nødt til at sige til samordningsministeren, at netop erhvervsrådet var blandt dem, som Fremskridtspartiet talte med. Så nogle af vores oplysninger har vi faktisk derfra.

Statsministeren sagde, at han kom i tvivl om, hvorvidt det var Færøerne, jeg talte om. Så slemt står det ikke til på Bornholm endnu, glædeligvis, men hvis vi ikke får vendt udviklingen og den pessimistiske opfattelse, bornholmerne selv har, kan man meget vel forestille sig, at man kommer til at nærme sig noget, der ligner. Det ville være ulykkeligt for Bornholm.

Men nu er det jo sådan, at vi ved, at statsministeren ikke har gjort sig den ulejlighed at rejse til Færøerne for at se, hvordan forholdene vitterlig var, og med den tale, statsministeren holdt her, kan man jo kun blive overbevist om, at statsministeren heller ikke har rejst til Bornholm for at finde ud af, hvordan forholdene virkelig var.

Statsministerens sagde: De er faktisk glade på Bornholm alle samme. Erhvervsrådet er glad, erhvervslivet er glad, befolkningen er glad. Jeg er nødt til at sige til statsministeren, at i de to dage, hvor jeg og andre repræsentanter for Fremskridtspartiet holdt møde både med erhvervsrådet, med amtsborgmesteren, med en socialdemokratisk borgmester i Neksø, med repræsentanter for erhvervslivet, med en repræsentant for Bornholmstrafikken og med repræsentanter for den bornholmske fiskerbefolkning og med andre bornholmere, var der ingen af dem, vi talte med, som var så glade, som statsministeren gav udtryk for. Derimod fortalte de alle sammen, at den ordning, man havde gennemført på Bornholm, selvfølgelig havde haft sin virkning.

Der var to ting, man specielt syntes var udmærkede. Den ene var den såkaldte gavesild. Den anden var naturligvis uddannelserne. Og

uddannelser er jo noget godt, for på lang sigt – og det er jeg enig med industriministeren i – er det jo en god investering. Men jeg er bare bange for, at bornholmerne ikke har tid til at vente på effekten af de uddannelser.

Industriministeren sagde, at man ikke kan tale om, at bornholmerordningen udløber. Det er jo rigtigt, når det gælder uddannelserne, men de andre tiltag – det sagde ministeren jo også selv – udløber med året 1994.

De oplysninger, vi i Fremskridtspartiet fik, var, at der i hvert fald ikke var 50 arbejdspladser mere, end før man fik bornholmerordningen. Der kan jo godt være skabt 300-400 nye, hvis der så har været en afvandring på 250, for det har jo også vist sig, at de investeringsfondsmidler, som man frigav til Bornholm, jo er blevet brugt af de store virksomheder, er blevet brugt til en modernisering af produktionsapparatet og til nye bygninger osv. Det er der ikke noget galt i, men i i hvert fald ét tilfælde i Rønne medførte det, at den pågældende virksomhed afskedigede 10 medarbejdere. De mindre virksomheder, som jo er erhvervsgrundlaget mange steder i Danmark, har ikke fået gavn af denne ordning.

Når ministeren sagde, at der var kommet en investeringsindsprøjtning, er jeg nødt til at sige, at når man tidligere så på finansieringsmulighederne på Bornholm, var det jo et af problemerne – det var et virkelig problem. Vi så, hvordan mindre erhvervsvirksomheder ikke havde mulighed for at få finansieret deres virksomhed. Vi så, hvordan kreditforeningerne nægtede at give lån selv til ubelånte ejendomme. Vi hørte fra masser af mennesker lige fra taxachauffører og til andre om, at noget, der var virkelig vanskeligt på Bornholm, var at opnå finansiering til selv gode projekter. Så den optimisme, som de to ministre gav udtryk for heroppe, var i hvert fald i mandags og i tirsdags ikke den stemning, som jeg oplevede, da jeg var på Bornholm. Man er på Bornholm helt enig med Fremskridtspartiet i, at hvis ikke der kommer noget i stedet for det her – noget, der kan sparke udviklingen i gang her og nu, vil den negative skrue blive ved med at gå den forkerte vej rundt.

Nu er det jo ikke sådan, at det bare er Fremskridtspartiet, der synes det. Et medlem af dette ting valgt for Venstre bosat på Bornholm, hr. Niels Anker Koføed, har udtrykt til B.T. den 6.

[Kirsten Jacobsen]

juli 1993, at man direkte frygtede en økonomisk kollaps på Bornholm. Hr. Niels Anker Kofoed sagde videre, at det, Folketinget har vedtaget, kun hjælper et år eller to. Det er også den opfattelse, som vi har fået på Bornholm.

Nu er situationen jo den, at hvis man skal sætte noget i stedet, skal der en vis udredning til, og jeg hørte ikke hverken fra statsministeren eller fra industriministeren, at man i regeringen gjorde sig overvejelser om, at man skulle finde på nogle andre instrumenter til erstatning for dem, vi har i øjeblikket – og jeg kan se, at begge ministre ryster på hovedet. Det synes jeg i og for sig er kedeligt.

Fremskridtspartiet har det i hvert fald sådan, at hvis det viser sig, at det, som er igangsat på Bornholm, har den virkning, som bornholmerne over for os har givet udtryk for i to dage, så er det på tide, at man begynder at tænke over, hvad vi skal sætte i stedet. Det er i og for sig det eneste: Vær velforberedt, når dagen kommer, hvor den nuværende ordning udløber.

Jeg er overbevist om, at det, man skulle tænke på, er nogle meget målrettede tiltag. At Fremskridtspartiet har en opfattelse af, hvordan Bornholm kunne gøres selvberende og selvhjulpent ved hjælp af at få en skattefrihed som den, de engelske kanaløer har, er en helt anden sag. Det behøver hele Folketinget jo ikke at synes, fordi vi synes det, og det er heller ikke det, vi forventer. Men det, vi forventede af regeringen, var faktisk, at regeringen gjorde sig nogle overvejelser om, hvordan man i fremtiden ville sikre, at den nettoafvandring, som jo også finder sted nu, efter at regeringen har vedtaget sin pakke, stopper og vendes. Det havde vi forventet at høre noget positivt om i stedet for nogle intetsigende meldinger, som er i fuldstændig strid med de oplevelser, jeg har haft i to dage, om, at alle på Bornholm er glade, at hver eneste sjæl på Bornholm er glad og tilfreds med regeringen. Det tror jeg man skal undersøge nøjere, eller også skal man undersøge de kilder, som har givet én de oplysninger. Man kunne begynde med at ringe til amtsborgmesteren.

Men for at der skal komme noget ud af denne debat, så har Fremskridtspartiet tænkt sig at fremsætte:

Forslag om motiveret dagsorden.

»Idet Folketinget konstaterer, at udviklin-

gen på Bornholm fortsat ikke er normaliseret, pålægges regeringen at igangsætte et udredningsarbejde med henblik på, at eventuelt nye initiativer kan fremlægges og vedtages i Folketinget inden udløbet af den nugældende bornholmerpakke.

Herefter går Folketinget over til næste sag på dagsordenen.«

(Dagsordensforslag nr. D 58).

Anden næstformand (Grove):

Der er nu fremsat følgende forslag om motiveret dagsorden: (se ovenfor). Dette forslag indgår nu i forhandlingen.

(Kort bemærkning).

Risgaard Knudsen (S):

Jeg synes ikke, det er fair af fru Kirsten Jacobsen at citere, hvad Venstremanden hr. Niels Anker Kofoed tidligere har sagt. Jeg har selvfølgelig også i tidens løb hæftet mig ved disse mærkværdige udtalelser, som hr. Niels Anker Kofoed har fremsat. Når fru Kirsten Jacobsen imidlertid kan se, at hr. Niels Anker Kofoed ikke er til stede i salen, synes jeg ikke, det er fair under en så vigtig forhandling som den her at citere hr. Niels Anker Kofoed.

Når hr. Niels Anker Kofoed ikke er til stede i salen – og vi må jo i den sammenhæng også have i tanken, at hr. Niels Anker Kofoed er valgt på Bornholm – må det selvfølgelig have sin særlige forklaring, og det bliver vi sikkert senere orienteret om under sagens gang her i Tinget i aften.

(Kort bemærkning).

Kirsten Jacobsen (FP):

Jeg er nødt til at sige til hr. Risgaard Knudsen, da det tilsyneladende er forbigået hr. Risgaard Knudsens opmærksomhed, at Folketinget har installeret højtaleranlæg på alle kontorer, og indtil for en time siden fik jeg den underretning fra Venstre, at det var hr. Niels Anker Kofoed, som skulle være ordfører for partiets Venstre i denne debat.

Det ved jeg godt man har ændret, men det kunne jo godt være, at hr. Niels Anker Kofoed sad på sit kontor og lyttede. Hr. Niels Anker Kofoed er blevet citeret fra en stor artikel hvor hr. Niels Anker Kofoed har udtalt sig. Det er vel noget, vi gør alle sammen herinde, og jeg er

[Kirsten Jacobsen]

helt sikker på, at hr. Niels Anker Kofoed i dag står ved det, han sagde sidste år, og hvis ikke, kan hr. Niels Anker Kofoed jo svare en anden gang. Men jeg tror, at hr. Niels Anker Kofoed sidder på sit kontor og lytter og vil komme ned og gøre anskrig, hvis det viser sig, at de citater var ukorrekte.

Eva Fatum (S):

Det er glædeligt, at Fremskridtspartiet har fået øje på Bornholm. Det havde dog været ønskeligt, at interessen var begyndt for flere år siden, og at den havde været vedvarende. Som den kommer nu, skaber den kun uro og irritation.

Allerede da krisen begyndte at kradsse på Bornholm og der ikke var udsigt til bedring, ikke mindst på grund af de dårlige tider for fiskeriet, udarbejdede Bornholms Amt en beskrivelse af situationen, som den så ud dengang, og som man formodede den ville tegne sig i de kommende år. På Bornholm henvendte man sig tillige til den tidligere borgerlige regering og bad om hjælp.

Der blev nedsat et embedsmandsudvalg, der udarbejdede en rapport, som i øvrigt ikke måtte føre til udgifter for staten.

De ihærdige mennesker på Bornholm fortsatte deres rejser her til Christiansborg, men uden det store held. Jeg mindes ikke, at Fremskridtspartiet dengang gjorde sig særlig bemærket i forhold til den borgerlige regerings udpil.

Modløshed var det, der prægede Bornholm op til regeringsskiftet i januar 1993. Den socialdemokratiske ledede regering tog som en af sine første opgaver fat på Bornholms problemer. Statsministeren gik med samordningsministeren i spidsen samt flere af de øvrige ministre i gang med sammen med Bornholms Erhvervsråd at kulegrave Bornholms situation, og kort tid efter barslede regeringen med den grønne bornholmerpakke.

Samordningsministeren offentliggjorde ved en konference på Bornholm den 28. maj 1993 regeringens langsigtede initiativer for Bornholm. 46 forslag til hjælp til selvhjælp lå på bordet, udarbejdet i samarbejde med Bornholm. Udgangspunktet var for det første at styrke økonomien og for det andet at koncentrere sig om forslag, der kunne styrke den langsigtede økonomiske udvikling på Bornholm,

så Bornholm på længere sigt kunne stå bedre rustet og ikke være så følsom over for udsving i de to traditionelle erhverv, landbrug og fiskeri.

Regeringens initiativer ser nu ud til at bære de første frugter: Bornholm er på vej. Man kan i dag konstatere, at beskæftigelsessituationen er vendt i positiv retning. Et stigende antal fagforeningsledere, det regionale arbejdsmarkedsråd og Bornholms Erhvervsråd beretter om fald i ledigheden på Bornholm. Nye uddannelser er startet, og flere kommer til. Landbruget har øget sin produktion, et langt større antal turister har meldt deres ankomst, bl.a. takket være Bornholmstrafikkens nye rute til det tidligere Østtyskland. Kontakten til Baltikum har bidt sig fast, ikke mindst ved hjælp af baltisk uddannelsesø og gavefiskordningen.

I sidste uge kunne man i den liberale presse – Bornholms Tidende – læse et referat fra Bornholms Erhvervsråds repræsentantskabsmøde. Overskriften lød:

Nyrup har gjort mere for Bornholm end Schlüter. Erhvervsrådsformand Ole Almeborg roste regeringen og er refereret for at have sagt: Hvis statsminister Poul Nyrup Rasmussen og hans ministre savner nogen, der vil sige noget pænt om den nuværende regering, så skal de bare komme til Bornholm. Også ministerier og styrelser fik ros for deres enestående goodwill.

Med disse udtalelser fra erhvervsrådets formand må man konstatere, at optimismen er ved at vende tilbage til Bornholms erhvervsliv. Taler man med politikere på Bornholm, er der mange rosende ord til regeringen og det uanset partifarve.

Derfor kan det også undre os i Socialdemokratiet, at Fremskridtspartiet på baggrund af disse meldinger pludselig nu begynder at vise en interesse for Bornholm, der er mere til skade end gavn. Hovedparten af bornholmerne ønsker fortsat at være en ligeværdig del af det danske samfund, at være med i fællesskabet og dermed også betale skat og afgifter på lige fod med det øvrige Danmark. Det, Bornholm har bedt om og også i stor udstrækning er blevet imødekommet med af den socialdemokratiske ledede regering, er bl.a. en kompensation for øens beliggenhed samt for den snævre erhvervssammensætning. Meget naturligt har hovederhvervene været fiskeri og landbrug, men når fiskeriet svigter og priserne på fisken

[Eva Fatum]

falder, rammer det dobbelt hårdt, når så mange mennesker mere eller mindre er afhængige af fiskeriet.

Statsministeren sagde i sin tale, at Bornholm er præget af en snævrere erhvervs sammensætning end den, man finder i Danmark generelt, af en ugunstig befolkningsudvikling og af helt særegne transportvilkår og -omkostninger for både personer og varer. Det var derfor, regeringen satte ind med Bornholmerpakken for at række en hjælpende hånd, så man kunne få drejet udviklingen.

Nu – kun et år efter – vil det være at overdribe at påstå, at alle forventninger er indfriet, men det går i den rigtige retning. Tingene skal have lov til at virke og få fodfæste; en omstillingsproces tager sin tid. Det gode arbejde, der her er skabt imellem regeringen og Bornholm, skal ikke ødelægges af Fremskridtspartiets pludselige behov for valgaktivitet.

I øvrigt kan jeg meddele, at Socialdemokratiet stemmer imod dagsordensforslaget.

(Kort bemærkning).

Kirsten Jacobsen (FP):

Fru Eva Fatum sagde, at det var underligt, at Fremskridtspartiet lige pludselig var begyndt at interessere sig for Bornholm. Må jeg fortælle fru Eva Fatum, at Fremskridtspartiets interesse for Bornholm startede helt tilbage i sommeren 1992, da vi holdt vores sommergruppemøde på øen og ved selvsyn opdagede, hvor slemt det stod til. Vi kom tilbage i sommeren 1993.

Vi fremlagde et beslutningsforslag om vækstzoner på Bornholm i april 1993, vores fiskeriordfører har på et halvt år besøgt Bornholm to gange, og vi har lige været på Bornholm for tre dage siden; så vores interesse for Bornholm er af gammel dato, og den er af vedvarende karakter.

(Kort bemærkning).

Eva Fatum (S):

Jeg har med interesse fulgt med i aviserne, når Fremskridtspartiet har været på Bornholm. Jeg bor derovre til daglig, og jeg kommer ikke med nogle udtalelser fra en ø, hvor jeg kun har været et par gange. Det, jeg har fortalt om, er den oplevelse, som vi har på Bornholm; der er en positiv stemning, og det er synd, at den po-

sitive stemning nu skal ødelægges, fordi Fremskridtspartiet skal promovere sig.

Med hensyn til fiskeriordføreren er det også rigtigt, at han har været derovre et par gange, og det, som Fremskridtspartiet jo gerne vil, er, at vi får et frit fiskeri.

Og det, som Fremskridtspartiet ville med sit beslutningsforslag, var at lave et skatteparadis på Bornholm; det ønsker Bornholm ikke, og det ønsker Socialdemokratiet heller ikke.

(Kort bemærkning).

Kirsten Jacobsen (FP):

Lige så vel som Fremskridtspartiet ikke vil tilslutte sig Socialdemokratiets principprogram, forventer vi heller ikke det modsatte, men hver især fremlægger vi jo, hvad vi synes, der er løsningsmodellerne. Vi har hver eneste gang sagt, at vi er parat til at diskutere alle andre forslag også, men vi synes, at enhver, der vil deltage i debatten, har pligt til at fremlægge sine synspunkter.

Når fru Eva Fatum fortæller om den positive stemning på Bornholm, så er jeg faktisk ked af det, for vi var der altså i to samfulde dage, og det var ikke sådan, at det kun var bestemte udvalgte på Bornholm, som Fremskridtspartiet holdt møde med. Vi holdt møde med amtsborgmesteren, med erhvervsrådet, med repræsentanter for Bornholmstrafikken, med store erhvervsdrivende, mindre erhvervsdrivende, handelsvirksomheder, fiskeriorganisationer og selv med fru Eva Fatums partifælle, den socialdemokratiske borgmester i Neksø. Der var ikke nogen af dem, som fortalte om den positive stemning, fru Eva Fatum her står og prøver at bilde Folketinget ind der hersker på Bornholm.

(Kort bemærkning).

Eva Fatum (S):

Det er korrekt, at Neksø har nogle store problemer, fordi Neksø er så fiskeriafhængig. Men det, som det også er vigtigt at se på, er, at der for øjeblikket bliver tilført så meget fisk til fiskeindustrien, at der er en meget, meget fin beskæftigelse i fiskeindustrien; det viser en meddelelse fra KAD. Byggefagene siger, at de har stigende beskæftigelse. Metal siger, at de har stigende beskæftigelse; der bliver lavet foldemaskiner og pallevogne i stor stil. NNF si-

[Eva Fatum]

ger, at de har toholdsdrift på slagteriet og øget beskæftigelse. Og på Danpo laver man kyllinger, som oven i købet er salmonellafri.

Jens Jørgensen (KF):

Jeg havde egentlig tænkt mig, at jeg skulle have holdt talen her på bornholmsk – det skylder vi næsten temaet – men der var en meget udmærket embedsmand herinde, som fortalte mig, at hvis jeg fortsatte hele talen igennem på det, vi forstår ved ordentligt dansk, så ville der ikke blive refereret noget, for så kneb det ganske lidt med at forstå de enkelte detaljer. Derfor vil jeg med en enkelt henvisning til det, vi betragter som Bornholms nationalmelodi, »Skudan, hon vaggar på bruzana sjø« – den bølger altså stadig væk – gå over til den lidt mere alvorlige del af sangen, om jeg så må sige.

Når man ser på det bornholmske samfund, så er dets erhvervsmæssige udvikling og dets mulighed for fremgang og fremtid primært baseret på 4 pinde. Vi taler om fiskeri, vi taler om landbrug, vi taler om turisme, og vi taler i bredere forstand om erhvervsvirksomheder, håndværk, småindustri, og hvad der ellers kan være.

Det Konservative Folkeparti lagde, mens vi havde regeringsmagten, megen vægt på at få skabt et stærkere grundlag for disse 4 vigtige pinde. Vi tog vores udgangspunkt i, at noget af det, der er alfa og omega på Bornholm, er den stærkest mulige infrastruktur. Man ønskede at skabe flere forbindelser fra Bornholm til den øvrige del af Danmark og Europa, og det lykkedes faktisk at få sat en ekstra færge ind. Jeg tror, at det i de tanker, man gør sig om at styrke erhvervsudviklingen, er afgørende vigtigt, at man tør fastholde og udbygge infrastrukturen som grundlaget for det hele.

Fiskeriet har haft meget store problemer, ingen tvivl om det. Ser man på status i dag og ser bort fra de mindste både, så er der 174 tilbage ifølge erhvervsrådsformand Ole Almeborg, og dermed er man nede på et niveau, hvor man kan sige, at det ikke med en mindre mængde skibe vil være muligt at udnytte fremtidige fiskeressourcer.

Jeg vil samtidig pege på, når vi snakker fiskeripolitik, at det er ærgerligt, at Danmark på et tidspunkt kom til, at, om jeg så må sige, forære en betydelig fiskekvote væk. Den skal man så forhandle tilbage og har måske succes med

det i en periode; men vi må nok sige, at i øjeblikket, hvor man jævnligt hører om, at andre storfisker i Østersøen, ligger der i hvert fald en arbejdsopgave – en arbejdsopgave for regering og Folketing – i at forsøge at forhandle på alle niveauer med hensyn til at sikre det fiskerimæssige grundlag for Bornholm.

Fru Eva Fatum var inde på landbruget. De synspunkter, som fru Eva Fatum fremkom med om landbrugets status på Bornholm, skal jeg ikke kommentere, men blot konstatere, at de er rigtige. Den udvikling, der er beskrevet for det bornholmske landbrug inden for de sidste 2-3 år, er, som jeg har oplevet det, identisk med det, som fru Eva Fatum sagde.

Turismen er det lidt anderledes med, for henviser vi igen til den rapport, som erhvervsrådsformanden aflagde i torsdags i sidste uge, kan vi jo konstatere, at der faktisk har været tale om et fald i antallet af overnatninger inden for turisterhvervet i 1993. Det håber vi på ændres.

Inden for erhvervslivet i bredere forstand er det en kendsgerning, at det går den rigtige vej, men det går vel at mærke den rigtige vej efter tre meget magre år. Ministeren for industri og samordning sagde, at der var tilført 350-400 nye arbejdspladser. Det er korrekt, men man bør nok tilføje for helhedsbilledets skyld – igen med reference til, hvad erhvervsrådsformanden sagde – at der i perioden 1991-93 var sket et fald; han opgjorde det til 909 arbejdspladser.

Det Konservative Folkeparti arbejdede som regering og arbejder som opposition for, at man skal styrke det bornholmske samfund mest muligt, men ikke med almisser, ikke med socialhjælp, ikke ved at finde løsninger, som gør Bornholm til et eller andet helt uden for resten af samfundet, for bornholmerne ønsker at være en fuldgældig del af det danske samfund.

Derfor skal den udviklingslinje, der er lagt for flere år siden, føres videre, og vi vil gerne understrege, at når vi taler om de initiativer, der skal komme i tilknytning til Bornholm, er det vigtigt, at man i størst muligt omfang sikrer private projekter med private midler, der også kan kanaliseres fra andre dele af samfundet, ikke for mange offentlige midler. Bornholmerne har kræfterne selv, men de skal have den støtte, den hjælp, der ligger i nogle af de tanker, jeg har været inde på i denne tale.

(Kort bemærkning).

Eva Fatum (S):

Det ser ud til, at hr. Jens Jørgensen og jeg kan supplere hinanden. Statistik er jo historie, og de tal, som hr. Jens Jørgensen refererer til vedrørende turisme, er altså fra 1993. De nye meldinger i år lyder på en booking, som er meget højere end det, vi så i 1993. Vandrehjem og alle andre steder har god booking, og det virker også positivt.

Svend Erik Hovmand (V):

Da Venstres ordfører, hr. Niels Anker Kofod, beklageligvis ikke har kunnet være til stede i dag, skal jeg på Venstres vegne udtrykke nogle synspunkter i denne efter vores opfattelse overordentlig vigtige debat.

Det er jo ikke første gang, Bornholm er til debat her i Folketinget. I løbet af de sidste 12 måneder har vi adskillige gange haft debat om Bornholm. Det kan man jo naturligvis glæde sig over, men man kan også tage det som et beklageligt symptom på, at der er noget galt med det bornholmske øsamfund, siden det giver anledning til så mange debatter her i Tinget.

På en måde skal Fremskridtspartiet ikke have utak for, at det rejser problemet omkring Bornholm; det, man kan bebrejde Fremskridtspartiet, er, at det rejser det på et sent tidspunkt, lige før folketingssamlingen ophører. Det havde måske været bedre, hvis der var blevet taget fat på et lidt tidligere tidspunkt, men lad det nu ligge.

Først vil jeg godt sige et par ord om Bornholms situation. Bornholm er jo, som mange er bekendt med, ramt af ugunstige forhold, som øen ikke selv er skyld i. Det største problem har været fiskeriet, som fru Eva Fatum har været inde på, hvor man kan sige, at bl.a. kvotesystemet har bidraget til store fangstnedgange for fiskerierhvervet og dermed manglende tilførsler til fiskeindustrien. Dertil kommer, at priserne på torsk jo er faldet på grund af de store tilførsler fra tredjelandsfartøjer.

Jeg skal ikke komme ind på håndteringen af de dårlige økonomiske forhold for fiskerne. Jeg havde helst set, at man havde forsøgt en mere målrettet og målbevidst gældssaneringsordning, sådan at man kunne have beholdt nogle af de bedre både og en kapacitet i fiskerflåden til den dag, udviklingen vender.

Hvis vi ser på Bornholm som helhed, så er det landbruget og fiskeriet, der er de to dominerende erhverv, det er de to hovederhverv, der er baggrund for leveforholdene på øen. Men dertil kommer naturligvis turisterhvervet; dér må man vel sige, at selv om sæsonen er blevet længere, kniber det med rentabiliteten i erhvervet, og her ville en løsning af momsproblemet naturligvis kunne yde en væsentlig bidstand.

Hvis vi ser sammenfattende på Bornholm, må det konstateres, at øen i perioden 1980-92 oplevede en 6 pct. svagere vækst end Danmark som helhed. En væsentlig årsag til den svagere vækst er forskydningen i de relative priser til ugunst for de primære erhverv, som udgør en større del af erhvervsindtjeningen på Bornholm end i resten af landet.

Går vi yderligere frem til udviklingen fra 1990 til 1992, så har det netop ikke været opmuntrende i den periode. Her har væksten inden for de primære erhverv og for industri og serviceerhvervene været svagere end i landet som helhed. Landbruget forvalter omkring 60 pct. af Bornholms areal, mens erhvervsindtjeningen i landbruget kun udgør knap 5 pct. Man kan sige som konklusion vedrørende landbruget, at Bornholm har en relativt god jord, gode udbytter og overskud af korn.

Det er ikke sådan, at bornholmerne ikke udnytter den produktion. Svineproduktionen f.eks. har haft den største vækst; man kan sige, at Bornholm vel i dag er det amt i landet, der har den forholdsvis største svineproduktion. Man omsætter altså det korn, som frembringes på Bornholm. Bornholm har 40 pct. større bedrifter på svineområdet end andre steder i landet, så man kan sige, at landbruget på Bornholm har fulgt vældig godt med i udviklingen. Samtidig må vi også være klar over, at det prisfald, der har fundet sted på landbrugsprodukter, jo har medført en nedgang i indtægterne til trods for, at produktionen er steget. Nedgangen i kornprisen rammer særlig hårdt, fordi det giver tab på markdriften.

Når man ser de to erhverv landbrug og fiskeri i sammenhæng, så er det i de to erhverv, at indtjeningen er faldet, og det medfører selvfølgelig, at resten af samfundet lider under det, fordi der bliver færre penge til nyinvesteringer, reparation og vedligeholdelse, og det er faktisk kernen i Bornholms situation.

[Svend Erik Hovmand]

Hvis vi ser på den samlede erhvervsindtjening, er den fra 1980 til 1992 steget med 1,2 pct., mens den i Danmark som helhed er steget med 2,1 pct., altså det dobbelte. Eksporten fra Bornholm til udlandet har været rimelig stor med en stigning på næsten 6 pct., mens den for Danmark som helhed kun var på 5 pct. Bornholm har altså øget sin eksport til udlandet stærkere end Danmark som helhed. Ikke desto mindre viser det sig, at det bornholmske samfund er saktet vældig agterud i indtjeningen; belønningen blev negativ.

Fra regeringens side har man slået på, at man skulle bedre uddannelserne, og senest skulle man også gøre noget mere ved forskningen. Uddannelse er under alle omstændigheder udmærket, men – for der er jo et men – hvis man uddanner på Bornholm, uden at der er beskæftigelsesmuligheder i virksomhederne, ja, så kan man beholde ungdommen 4-5 år længere, men de skal altså alligevel senere rejse til andre dele af landet. Derfor er det utrolig vigtigt, at man ikke bare satser på en bedre uddannelse, men også sikrer, at der bliver øgede beskæftigelsesmuligheder for dem, der så får denne uddannelse. Der er altså ikke erhvervs- muligheder nok, der efterspørger en højere uddannelse i tilstrækkelig grad.

Derimod har man ikke været tilstrækkelig opmærksom på, at Bornholm jo på andre områder faktisk har gjort sig vældig godt gældende. Lad mig bare nævne bioraffinaderiet som et eksempel. Dette bioraffinaderi har jo et program, som udløber i løbet af 1994. Den institution og det maskinel, som der her er tale om, er jo velegnet til udvikling af, hvordan man kan anvende planteproduktionen til andre formål. Man kunne ønske sig, at regeringen ville vise større interesse for netop dette projekt, og jeg synes, det vil være passende ved denne lejlighed at spørge, om man ville være villig til at arbejde for et udviklingscenter på netop dette område, som kunne fortsætte med at udvikle teknikker, så man kunne anvende disse plante- produkter til andre formål end til fødevarer. Jeg synes i virkeligheden, det kunne være et perspektivrigt projekt også i en større europæisk sammenhæng.

I det hele taget kunne man ønske sig, at regeringen overvejede nye initiativer ud over dem, der allerede er taget, både af hensyn til Bornholm, men også af hensyn til andre steder

i landet, hvor vi har specielle problemer. Vi har i eftermiddag haft en diskussion om Samsøs problemer i Folketingets Erhvervsudvalg, vi ved, at der er problemer i andre øsamfund, Lolland-Falster kunne også nævnes, og vi ved også, at der er andre udkantsområder i Danmark, som har særlige problemer.

Derfor vil jeg gerne sige, at vi vil være meget optaget af, om regeringen vil arbejde på en udbygning, et yderligere katalog om man vil, af nye initiativer. Vi vil være fordomsfri i vores indstilling til sådanne initiativer. Vi mener faktisk, at der er stærkt behov for, at vi gør en kraftanstrengelse. Vel er der gjort meget, men meget tyder på, at det, der er gjort, ikke er tilstrækkeligt, og derfor vil vi opfordre til, at man går et skridt videre.

(Kort bemærkning).

Risgaard Knudsen (S):

Nu ser jeg, at fru Kirsten Jacobsen har forladt salen. Hvis det ikke havde været tilfældet, kunne fru Kirsten Jacobsen ved at lytte til hr. Svend Erik Hovmand have fået en forklaring på, hvorfor hr. Niels Anker Kofoed ikke er til stede.

Jeg forstod på hr. Svend Erik Hovmand – og det var jo ellers, synes jeg selv, en meget væsentlig oplysning – at hr. Niels Anker Kofoed skulle have været Venstres ordfører, men af andre grunde er blevet forhindret i at være til stede. Det kan man jo godt undre sig over, når hr. Niels Anker Kofoed er valgt på Bornholm.

Nu har vi selvfølgelig her i Tinget ikke krav på at blive orienteret om, hvad hr. Niels Anker Kofoed er optaget af i disse timer, men det må jo være noget, der er langt, langt mere vigtigt end den forhandling, der føres her i øjeblikket. Med den betydning, en sådan forhandling bør have for Bornholm, ja, så ville hr. Niels Anker Kofoed nok have foretrukket at have været til stede og have talt på sit partis vegne.

Men som sagt, jeg forstår på hr. Svend Erik Hovmand, at hr. Niels Anker Kofoed er optaget af andre ting. Hvordan hr. Niels Anker Kofoed og Venstre prioriterer de forskellige opgavers placering, skal vi andre selvfølgelig ikke blande os i.

(Kort bemærkning).

Kirsten Jacobsen (FP):

Må jeg ikke anbefale hr. Risgaard Knudsen

[Kirsten Jacobsen]

at anskaffe sig et par nye briller, så han kan se lidt på distance.

Og må jeg så ikke – det skulle være unødvendigt – gøre hr. Risgaard Knudsen opmærksom på, hvad der står i Folketingets forretningsorden. Den plejer hr. Risgaard Knudsen med glæde at citere herinde, og deraf vil hr. Risgaard Knudsen jo vide, at såvel ministrene som forespørgeren skal være til stede under debatten; ellers bør formanden afbryde mødet. Derfor burde hr. Risgaard Knudsen have haft så meget tillid til formandens overblik, at han ikke havde efterlyst min tilstedeværelse i salen.

Birthe Hansen (SF):

Se, jeg har ikke opholdt mig på Bornholm den sidste uges tid, og jeg er heller ikke født på Bornholm; jeg har godt nok engang i efteråret 1993 været med Kulturudvalget på Bornholm, men jeg synes ikke rigtig, det tæller i denne her sammenhæng.

Derfor har jeg været nødt til at sætte min lid til de bornholmske aviser inden for de sidste ugers tid. Det kan da godt være, at det, jeg har kunnet læse mig til dér, det, som politikere og erhvervsfolk er citeret for, ikke er korrekt, men så må det jo være disse erhvervsfolks og politikeres opgave at tage til genmæle.

Det, jeg vil sige nu, står vist i strid modsætning til det, som fru Kirsten Jacobsen refererede de samme politikere og de samme erhvervsfolk for; for det, jeg har kunne læse mig til, var nogle ord om, at ingen tidligere regering har været så god for øen, som den nuværende. Det lyder jo lovende. Erhvervslivets repræsentanter har desuden lutter lovord tilovers for det ministerielle bureaukrati, fordi de har oplevet stor velvilje og forståelse, når de har kontaktet de pågældende instanser. Desuden har det jo sikkert også hjulpet på humøret, at den såkaldte hjælpepakke i 1993 resulterede i et sted mellem 400 og 500 mio kr.

Alligevel kan det jo ikke skjules, at ordningen med at trække risikofri kapital til øen måske ikke helt har levet op til forventningerne om et antal nye arbejdspladser sådan på omkring de 500. Effekten har i bedste fald vist sig kun at være 40-50 nye arbejdspladser.

Det er selvfølgelig alt for ringe, men desværre er det, må jeg sige, ingen overraskelse for SF. Vi forudså, hvilke muligheder lidt tvivlsomme firmaer ville få for at hjælpe skattepla-

gede danskere sådan i al almindelighed ved deres specialarrangementer, og at man – altså Folketinget – med den slags lovgivning måske var med til at ødelægge muligheden for at nå det egentlige mål, nemlig at skabe mere beskæftigelse på Bornholm. SF sagde dengang rent ud, at vi ikke troede en døjt på de løsningsmuligheder, der blev foreslået, og vi forudså dengang, at det ville give adgang til økonomiske finurligheder.

Jeg er også sikker på, at der i dag må være mange arbejdsløse bornholmere – nu snakker jeg ikke om erhvervsfolk, jeg snakker ikke om politikere, men om sådan ganske almindelige bornholmere – som stadig væk føler sig noget skuffede over, at de på trods af hjælpepakken stadig er henvist til en plads i arbejdsløshedskøen.

Nu har jeg så også kunnet læse mig til, at det er meningen, at hjælpen fra sidste år skal gøres op på en konference, som skal finde sted på Bornholm engang i løbet af august, altså sidst på sommeren, og i SF vil vi da spændt afvente resultatet og se på det med interesse.

Man kan jo så håbe på, at der til trods for useriøse projekter alligevel er en omstilling i gang på Bornholm, og jeg vil da gerne meget kort citere formanden for erhvervsrådet, som på repræsentantskabsmødet den 21. april sagde – ikke at det ville ske med stormskridt, men at der var en svag og en positiv fremgang på Bornholm.

Men jeg vil nu gøre det, at jeg vil vende blikket et helt andet sted hen; jeg vil ikke vende det bort fra Bornholm, men jeg vil vende det til en anden særordning, nemlig det, der hedder projekt Baltisk Uddannelsesø, som vi mener bør udvikles i sin grundidé, primært ved at gøre det permanent. For hvis det er rigtigt, som det siges, at det har gavnet både demokratierne i Østeuropa og Bornholm, synes vi sandelig, det er fint nok. Men så syntes vi også, at man bør tænke lidt mere langsigtet. De ressourcer og den viden, som nu er opbygget, bør nyttiggøres til aktiviteter, som går videre end oprindelig tænkt. Eksempelvis vil der ofte i forbindelse med eksportorder til de baltiske lande være behov for relevant uddannelse; her tænker jeg nok specielt på teknologisk udstyr til rensningsanlæg, affaldsbehandlingssystemer, energibesparende anlæg osv., og denne uddannelse mener vi måske med fordel kunne placeres helt eller delvis på Bornholm.

[Birthe Hansen]

I forbindelse med gennemførelsen af en kommunalreform i Letland har man også dannet et netværk mellem parter i nogle andre EU-lande – her med KL – og Baltisk Uddannelsesø. Den slags netværkskonstruktioner kan efter vores mening blive særdeles værdifulde for udviklingen på øen. Bornholm vil af den vej kunne opnå en erfaring og en kompetence og vil kunne indgå i et internationalt samarbejde som en seriøs partner.

For os at se vil Bornholms rolle være åbenlys inden for uddannelsesområdet, når vi taler om systemeksport og knowhow, idet der er bosat et meget stort antal kreative mennesker på Bornholm, og hvis man så samtidig vil kunne koordinere de uddannelsesmidler, der anvendes af forskellige ministerier – og her tænker jeg på erhvervsskoler, AMU, arbejdsmarkedsråd osv. – ud fra hensynet til de regionale forhold, tror vi også, at det ville være til gavn for Bornholm.

Venstres ordfører, hr. Svend Erik Hovmand, sagde noget om en særstatus, noget om det beskatningsmæssige. Vi vil skarpt tage afstand fra alt, hvad der kan tilsigte særstatus på beskatningsmæssige område, og vi vil også stemme imod Fremskridtspartiets dagsorden – ikke fordi den indeholder det, jeg lige har talt om, men fordi det er en dagsorden, vi ikke kan stemme for.

Niels Højland (FP):

Fremskridtspartiet er stærkt bekymret over udviklingen på Bornholm. Bornholm er som andre øsamfund ramt af, at beskæftigelsesmulighederne er ringe. Transport- og finansieringsomkostningerne gør, at det er svært at investere i et produktionsapparat. Man har tidligere hørt regeringens repræsentanter give udtryk for den positive udvikling, der er på Bornholm for øjeblikket, at alle er glade, og at det går godt. Men i hvert tilfælde én ting er klokkeren og klar, og det er, at de, der skal finansiere de forskellige erhvervsvirksomheder, kassekreditter og lign. på Bornholm, i hvert fald ikke er særlig optimistiske, for den rente og de gebyrer, pengeinstitutterne forlanger af dem, der skal have noget i gang, vidner ikke om, at de er særlig glade for de investeringer. Man siger, at de er sikre; men de er højst usikre, må man gå ud fra, når pengeinstitutterne faktisk tager en kassekreditrente, der er det dobbelte

af det, den måske er andre steder i landet. De unge fraflytter øen, fordi mulighederne for at få arbejde er begrænset; de har andre alternativer.

Bornholm er hårdere ramt end de fleste andre øsamfund. Bornholm ligger jo også alene midt ude i Østersøen, langt fra Danmark. Derfor rammer krisen hårdere på Bornholm end andre steder, men også på Bornholm som på den jyske vestkyst har den fejlslagne fiskeripolitik stukket sit hæsle fjæs frem og har klart været en medvirkende årsag til, at det bornholmske samfund er ved at gå i stå.

Kvotepolitikken og den biologiske rådgivning har som reguleringsforanstaltning spillet fallit og har været en medvirkende årsag til, at man nu er i færd med at afvikle det danske fiskeri som et bæredygtigt erhverv. Den fejlslagne fiskeripolitik gennem 10-15 år er gået ud på at gennemregulere fiskeriet på en måde, så det før så frie erhverv ikke længere har en chance. Ophugning af flåden er desværre en nødvendig konsekvens af den udelige fiskeripolitik. Derfor skal der en helt anden fiskeripolitik til, og derfor skal der også utraditionelle ting til for at vende udviklingen på Bornholm.

Regeringens hjælpepakke fra foråret 1993 er mildt sagt ikke tilstrækkelig; virkningen har været begrænset, mistroen og mismodet hersker fortsat på Bornholm, og alle har tilsyneladende givet op. Dybest set ønsker bornholmerne ikke at modtage tilskud, de ønsker ikke at få en speciel form for socialhjælp. Bornholmerne er som de fleste andre; de ønsker blot at få mulighed for at klare sig selv og være i fred, at have mulighed for at tjene til egen tilværelse uden hjælp fra offentlige kasser, og det er Fremskridtspartiet enig med dem i.

Der skal noget utraditionelt til for at hjælpe bornholmerne i gang igen. Her kunne Fremskridtspartiets beslutningsforslag om Bornholm som en vækstzone have været en god hjælp; desværre blev det stemt ned. Frem for støtte og tilskud må man gå en helt anden vej, f.eks. fritage bornholmerne og det bornholmske erhvervsliv for en lang række af de byrder, som hæmmer samfundsudviklingen på Bornholm og dræber initiativ og virkelyst. Ser vi på øsamfund andre steder i verden, vil vi se, at de fleste har det svært. Men der er også nogle, der har klaret sig godt, endda rigtig godt. Det gæl-

[Niels Højland]

der f.eks. de engelske kanaløer. Ålandsøerne ved Finland, som er en del af det finske rigsfælleskab, har det på samme måde som Bornholm meget svært for tiden, men modsat det, man hidtil har kunnet finde på i Danmark, ønsker man på Ålandsøerne politiske og økonomiske tilstande som på de engelske kanaløer. Og på Ålandsøerne er man allerede i fuld gang med forberedelserne. Kommer Ålandsøerne først med politisk og økonomisk frihed i den retning, vil det nok være håbløst for Bornholm at tage konkurrencen op. Derfor gælder det om, at Folketinget og regeringen handler hurtigt. Regeringen skal hurtigt tilvejebringe grundlaget for politisk-økonomiske tilstande på Bornholm, så det vender i den rigtige retning igen.

I vejen for sådanne initiativer har hele tiden været den samfundsødelæggende socialdemokratiske ideologi. Min drøm er, at det kommende VKZ-flertal vil gøre Bornholm til en tro kopi af det politisk-økonomiske system på de engelske kanaløer eller en tilnærmet model heraf. Gør f.eks. Bornholm til et toldfrit område, lad Bornholm være et moms frit område, lad Bornholm slippe for brutto- og statskat. Afskaf virksomhedsafgifter – det ville være en udstrakt frihed til selv at forvalte øen.

Inden for fiskeriområdet må vi arbejde på at gøre Østersøen til et forsøgsområde, som bygger på andre reguleringsformer end kvotesystemet; så kunne man slå to fluer med ét smæk. Indtil et flertal i Folketinget indser dette, tror jeg ikke på en positiv udvikling på Bornholm i den nærmeste fremtid. Hvis det fortsætter som hidtil, vil Bornholm for altid være på økonomisk bistandshjælp fra det øvrige Danmark. Samfundsøkonomisk er det en dårlig løsning, og menneskeligt set er det det også. Ved at give bornholmerne en række skatte- og afgiftsmæssige fordele og derved bringe dem i en position, hvor de kan klare sig selv, slipper vi andre også for at blive ved med at skulle sende penge til øen. Til gengæld får øen en udstrakt mulighed for at klare sig selv.

Hvis ikke man gennemfører Fremskridtspartiets forslag hundrede procent, er vi da villige til at gå på kompromis og få gennemført en mindre del. Men jeg vil til sidst stærkt advare imod, at man i så fald gennemfører en for lille del, for det hele skal jo ses i en sammenhæng, og det skulle nemlig ende med, at det fortsat

bliver nogle lappeløsninger. Her ser jeg i særdeleshed på de problemer, som fiskeriet står med. Men jeg håber, at der med dagens debat er sat fokus på Bornholms problemer, og at der herefter vil komme nogle visionære forslag til gavn for den del af riget.

(Kort bemærkning).

Eva Fatum (S):

Det er godt – så ved bornholmerne, hvad de har i vente, hvis vi får en VKZ-regering efter næste valg. Så bliver Bornholm et område ligesom Færøerne med egen regering, som fuldstændig må klare sig selv, hvor det er de stærkeste, der overlever, og hvor der ikke er plads til de svageste. Vi på Bornholm tilbød os for mange år siden – det var i 1658 – til Danmark. Vi ville være danske, og det vil vi altså stadig gerne være.

(Kort bemærkning).

Peter Duetoft (CD):

Jeg syntes, det var en meget spændende ordførertale, som hr. Niels Højland holdt her, bl.a. fordi den jo ganske klart stillede krav til et kommende regeringsgrundlag for en VKZ-regering. Det er altid rart at vide, hvad man vil i sådan en koalition, for det har jo været lidt svært at finde ud af, men nu har vi i hvert tilfælde et bud på det.

Så vil jeg gerne spørge Venstre og De Konservative, om Venstre og De Konservative er af den opfattelse, at Danmark skal blive i Den Europæiske Union, også under en VKZ-regering, for så vidt jeg kan høre, må der, hvis det er VK's plan, at vi stadig skal blive i Den Europæiske Union, være et problem med den politik, som hr. Niels Højland her lægger op til.

(Kort bemærkning).

Kirsten Jacobsen (FP):

Jeg tror, at fru Eva Fatum, inden hun begynder at sammenligne Bornholm med Færøerne, skulle spørge sin statsminister, om det billede, som fru Eva Fatum her tegnede af tilstandene på Færøerne, er det billede, statsministeren har.

Men så vil jeg gerne sige, at det er jo ikke et spørgsmål om at sammenligne det, vi forstår ved en skattefri zone, en erhvervsvækstzone, med Færøerne. Vi har fået meddelelse om, at fæ-

[Kirsten Jacobsen]

ringerne er de mest skatteplagede, som overhovedet findes i øjeblikket. Hr. Niels Højland sagde på Fremskridtspartiets vegne, at den model, vi forestiller os, er noget, der ligner de engelske kanaløer, og det er ikke bare sådan et Utopia. På Ålandsøerne foregår der helt officielt med ekspert- og konsulentbistand fra Kanaløerne et udredningsarbejde med henblik på, at Ålandsøerne skal blive den økonomiske vækstzone i Østersøregionen.

Så vil jeg gerne sige til hr. Peter Duetoft, at vi fremsætter altså ikke forslag med henblik på et regeringsgrundlag eller går i forhandlinger, når vi fremsætter forslaget. Det kan hr. Peter Duetoft være helt sikker på. Skulle den situation opstå, at VKZ skulle opnå politisk flertal efter et kommende folketingsvalg, skal vi sandelig nok også finde ud af at enes både om det indenrigspolitiske og det udenrigspolitiske, og Fremskridtspartiet gør sig i den forbindelse slet ingen forestillinger om, at vi skulle være i stand til at majorisere hverken Venstre eller Det Konservative Folkeparti.

(Kort bemærkning).

Niels Anker Kofoed (V):

Jeg forstår, at det ærede medlem hr. Risgaard Knudsen har savnet mig i salen, og derfor finder jeg anledning til ikke at skuffe ham, så nu er jeg her altså. Jeg var optaget af et meget vigtigt møde, og jeg skal personligt orientere hr. Risgaard-Knudsen om, hvad det var for et møde, jeg deltog i; det vedkommer ikke Folketinget som helhed.

Men jeg vil gerne gøre et par bemærkninger om dette her, hvis jeg må, for jeg synes, det er udmærket, at man tager Bornholm op til debat en gang til. Men jeg kan desværre ikke skrive under på de optimistiske toner, der åbenbart lyder fra regeringen om, at nu går alt godt. Det gør det virkelig ikke, for jeg er ikke sikker på, at de dér hjælpeforanstaltninger, som sådan har nødhjælpskarakter, har noget perspektiv, som varer ved. Strukturudviklingen på Bornholm går desværre i en negativ retning. Men I kan tænke jer, ærede medlemmer, at når hovederhvervene er landbrug og fiskeri og fiskeriet falder til en fjerdedel, vil flåden også være væk, og det skyldes, at man ikke har lavet en ordentlig gældssanering og derfor hugger vores flåde op. I dag er flåden på Bornholm så lille, at den ikke engang kan fiske den fangst,

som er normalfangsten, og det har indflydelse på maskinværksteder og håndværkere, og pengene mangler også i den almindelige omsætning.

Landbruget er nok det erhverv, der er bedst kørende, men dog med nedadgående priser. Tag bare kornprisnedsættelsen på 30 pct., tænk, hvad det betyder på Bornholm, at prisen er faldet. Det vil sige, at der bliver færre penge til omsætning og færre penge til andre ting på øen. Så har vi selvfølgelig fået en gavesildsordning, eller hvad det hedder, af midlertidig karakter.

Det, jeg savner både fra denne og den tidligere regering, er nogle perspektiver for, hvad man kan gøre i de samfund, der bliver isoleret af en eller anden grund. Hvorfor ikke lave en model og prøve, hvordan de forskellige tiltag vil virke uden tilskud, gå den anden vej, mindre omkostningerne, se, hvad det vil medføre? Vil det have en anden virkning? Det gælder ikke alene Bornholm; se på Samsø, se på Ærø. Den samme udvikling er i gang, og vi gør ingenting. Man skal behandles ens, siger man. Men hvis man skal behandle folk ens, skal man behandle dem ulige, og det glemmer man.

Formanden:

Det er meget venligt at sige I ærede medlemmer, men det er bare ikke i overensstemmelse med forretningsordenen at bruge den form for direkte tiltale.

(Kort bemærkning).

Peter Duetoft (CD):

Fremskridtspartiet og fru Kirsten Jacobsen har jo i de seneste dage ført sig frem med denne kanaløteori, og det synes jeg da er flot; det har da i hvert fald givet omtale. Problemet er bare, at det er ét stort fatamorgana, eller hvad man nu skal kalde det.

Jeg vil sige til Fru Kirsten Jacobsen, at det er en kendsgerning, at det ikke kan lade sig gøre, så længe Danmark er medlem af Den Europæiske Union. Det er umuligt. Når de engelske kanaløer kan have den åbning, er det, fordi ordningen var trådt i kraft før Englands indtræden i EU; derved fik man en særordning for disse kanaløer. Men samtidig er det slået fast, at det ikke kan lade sig gøre i efterfølgende tilfælde.

[Peter Duetoft]

Hvorfor kan det så ikke det? Det kan det blandt andet ikke, fordi man risikerer, at de skattefri øer bliver brugt til at ødelægge skattegrundlaget for andre af EU's medlemsstater, og derfor vil man ikke have det. Så det, fru Kirsten Jacobsen står her og taler om, er noget, der overhovedet ikke kan gennemføres, så længe Danmark er medlem af Den Europæiske Union, af EF, af det indre marked, eller hvad Fremskridtpartiet nu plejer at rende rundt og kalde det. Så fru Kirsten Jacobsen, indrøm da, at det er et stort flop at føre det forslag frem, og så sig, at det er sådan lidt propagandistisk – det er da så også i orden; der er bare ingen realitet i det.

(Kort bemærkning).

Kirsten Jacobsen (FP):

Må jeg ikke bare minde hr. Peter Duetoft om, at Finland jo i øjeblikket søger optagelse i Den Europæiske Union. Ålandsøerne er en del af Finland, og der arbejder man altså seriøst med disse planer. Jeg tror ikke, der er kommet meddelelse til Finland eller til Ålandsøerne om, at det skulle være en betingelse i Den Europæiske Union, at man skrottede de planer og det undersøgelsesarbejde, man har i gang.

Må jeg dernæst helt stilfærdigt minde hr. Peter Duetoft om, at Grønland fik en særordning, efter at Danmark var kommet ind i det, der dengang hed EF.

(Kort bemærkning).

Peter Duetoft (CD):

Nu synes jeg faktisk, at debatten bliver mere og mere spændende. For det første må jeg sige til fru Kirsten Jacobsen, at der er en væsentlig forskel på Finland og Danmark. Finland søger om optagelse, Danmark er i EU, så Danmark kan ikke indføre det. Hvad finnerne kan nå frem til i en optagelsesforhandling, er noget andet. Danmark har siden 1. januar 1973 været medlem af Det Europæiske Fællesskab og har dermed ikke den mulighed, som Finland har.

Det andet synes jeg nu i virkeligheden var det mest spændende, og jeg håber, at både lokal-tv, Bornholms Tidende og alle de andre har været her i dag. Hvor er det fantastisk, at vi nu skal høre fra Fremskridtpartiet, at Fremskridtpartiet ønsker, at Bornholm skal melde

sig ud af Den Europæiske Union. Det synes jeg er rigtig flot, og det er da i al fald nytænkning i dansk politik, at Bornholm skal ud af EU. Jeg ved ikke, om det er et led i Fremskridtpartiets EU-valgkamp, men det er da i al fald en ny islæt i debatten, for det er jo det, fru Kirsten Jacobsen siger, når hun siger, at det skal være en Grønlandsstatus. En sådan status var jo netop, at Grønland meldte sig ud af EF. Så god fornøjelse Bornholm sammen med Island og Færøerne og Grønland i det dér fantastiske nordeuropæiske fællesskab uden for EU. Det bliver stærke tider for Bornholm!

Formanden:

Fru Kirsten Jacobsen for en kort bemærkning, og så minder jeg om, at vi stadig har en ordførerrække.

(Kort bemærkning).

Kirsten Jacobsen (FP):

Man kan jo misforstå med vilje, og det var sikkert også det, der var tilsigtet.

Jeg mindede helt stilfærdigt om, at Grønland havde opnået en ordning, og deri lå jo blot, at det kunne man vel også forestille sig at man kunne gøre igen. Det var da ikke sikkert, at det skulle være den samme ordning; det kunne være en anden ordning.

Må jeg ikke godt spørge hr. Peter Duetoft – jeg ved godt, at hr. Peter Duetoft jo ved meget, meget mere om EU osv., end jeg gør, men jeg går ud fra, at i de optagelsesforhandlinger, som er foregået imellem Finland og Det Europæiske Fællesskab, har man ikke afvist de forhandlinger, der foregår på Ålandsøerne. Jeg har sågar ikke hørt, at de skulle være en del af optagelsesbetingelserne. Jeg har derimod hørt, at man skulle optages på lige fod med andre EU-lande, og at man ikke ville kunne få nogen som helst form for særstatus.

(Kort bemærkning).

Peter Duetoft (CD):

Igen en gang til fru Kirsten Jacobsen: Der er stadig væk forskel på, om Finland i nogle optagelsesforhandlinger kan få lov til at lave det område, og at Danmark, der ikke havde kanalstatus ved indmeldelsen i EF, nu kan komme rendende 20-22 år – eller hvor meget det efterhånden er – efter og sige, at nu skal vi også

[Peter Duetoft]

have det. Det kan ikke lade sig gøre, fru Kirsten Jacobsen.

Så vil jeg da i øvrigt godt vide, hvad det er for en særordning, Grønland fik. Mig bekendt fik Grønland den særordning, at de fik lov til at forlade EF. Altså, det er den ordning, jeg husker Grønland fik, og det er åbenbart ikke den ordning, Fremskridtspartiet satser på. Men igen en gang: Der er altså forskel på at være medlem og ikke at være medlem, fru Kirsten Jacobsen, men det har Fremskridtspartiet måske ikke forstået endnu.

(Kort bemærkning).

Annette Just (FP):

Det er utroligt, at man er nødt til at sige til hr. Peter Duetoft, som trods alt har været med til at diskutere EU-spørgsmål så mange år, at der ikke står et eneste ord om, at det ikke kan lade sig gøre. Selvfølgelig kan det lade sig gøre. Bornholm skal ikke melde sig ud af Unionen. Det er ikke det, der er tale om. Der er tale om, at Bornholm skal have en fristatus i forhold til Danmark, ikke til Unionen, hr. Peter Duetoft, og der står ikke et eneste ord hverken i Romtraktaten eller i Maastricht-Traktaten om en sådan løsning.

Formanden:

Hr. Peter Duetoft for en kort bemærkning, og jeg ser fortsat frem til at kunne fortsætte i ordførrækken.

(Kort bemærkning).

Peter Duetoft (CD):

Nu kan det her jo godt blive en lang EU-debat – også med fru Annette Just. Jeg vil gerne sige til fru Annette Just, at der er adskillige ordninger, som andre inden for Fællesskabet har, hvor det er slået fast, at det er de statussituationer, der er ved indtrædelsen i Fællesskabet, der er gældende, og ikke andre.

Hotelmomsen er i øvrigt et andet spørgsmål. Den kan Danmark heller ikke indføre af samme grund, men tyskerne har den, og hvorfor? Det er netop, fordi tyskerne på det tidspunkt, hvor de indtrådte i Fællesskabet, havde ordningen, men Danmark havde den ikke, og derfor har man fra Bruxelles og fra Kommissionen fået at vide, at det kan man altså ikke efterfølgende gøre. Sådan ser det faktisk ud mange steder i EU-systemet.

(Kort bemærkning).

Kirsten Jacobsen (FP):

Hvis vi skal tage det, som hr. Peter Duetoft sagde, for gode varer, vil jeg anbefale hr. Peter Duetoft at fortælle partikollegaen hr. Arne Melchior, som i øjeblikket er medlem af Europa-Parlamentet, at hotelmoms ikke kan fjernes i Danmark; det er det, hr. Peter Duetoft siger nu. Det er det modsatte, hr. Arne Melchior går og slår til lyd for, så det, CD siger på det punkt, er altså rent plat.

(Kort bemærkning).

Annette Just (FP):

Og jeg vil love formanden, at det bliver en kort bemærkning.

Hr. Peter Duetoft glemmer ganske og totalt, at det altså ikke er mange måneder siden, at vi ganske gevaldigt diskuterede, om vi skulle have en differentieret moms og derved en forskellig moms. Så det kan sagtens lade sig gøre, og det ved hr. Peter Duetoft godt.

(Kort bemærkning).

Lone Dybkjær (RV):

Nu synes jeg sådan set, at det kunne være meget godt at vende tilbage til det, det handler om, nemlig Bornholm. Spørgsmålet er, om noget af det, Fremskridtspartiet siger med hensyn til Bornholm og deres særstatus, kan lade sig gøre eller ej, og det kan det ikke. Det vil sige, at alt det, Fremskridtspartiet foreslår, er, som hr. Peter Duetoft sagde, et rent fatamorgana. Det kan være hyggeligt nok, men det giver ingen resultater, og derfor er det, som andre har udtrykt, plat, fordi det er uden realitet, der kan ikke laves det på Bornholm, som Fremskridtspartiet foreslår, medmindre Bornholm vælger at melde sig ud af Danmark. Så enkelt er det.

Svend Aage Jensen (CD):

Bornholm har været meget i søgelyset med hensyn til, hvorledes øen kunne hjælpes i den økonomisk vanskelige situation, og der er da også herfra gjort flere tiltag for at hjælpe bornholmerne over de værste problemer.

Effekten af bornholmerpakken vil blive opgjort sidst på sommeren, og vi må så til den tid se, om det har været tilstrækkeligt, hvad der er gjort, og om de ressourcer, der er sat ind på at

[Svend Aage Jensen]

klare de værste problemer, kunne have været anvendt anderledes eller bedre.

Det må derfor være Centrum-Demokraternes udgangspunkt, at vi må afvente denne vurdering, før det kan afgøres, om der er behov for yderligere initiativer af den art inden for det bornholmske område. Bornholmerpakken har under alle omstændigheder ført en betydelig risikovillig kapital til øen, og der er derfor grund til at antage, at i hvert fald visse erhverv har haft favorable vilkår i det seneste års tid, hvilket også som anført af fru Eva Fatum afspejler sig i øens erhverv.

At vi efter min opfattelse skal afvente en vurdering af bornholmerpakkens virkninger, betyder ikke, at vi indtil da blot skal sidde med hænderne i skødet. De tre vigtigste erhverv på Bornholm, fiskeri, landbrug og turisme, er alle erhvervsgræne, som på nationalt niveau kræver særlig opmærksomhed. Landbruget blev i stort omfang hjulpet og støttet af den landbrugspakke, som kom i stand sidste år efter forhandling med landbrugets organisationer.

I efteråret 1992 havde vi en forespørgselsdebat her i salen om fiskeriet. Under denne debat blev problemerne omkring Bornholm særligt fremhævet. CD gik dengang stærkt ind for at støtte det betrængte erhverv netop på Bornholm, fordi fiskerierhvervet er af så vital betydning for hele øens økonomiske situation. Den nuværende regering tog da også problemet op umiddelbart efter regeringsdannelsen, og ikke blot blev problemet taget op, det blev også taget alvorligt.

Fiskeriet på Bornholm er blevet støttet bl.a. gennem en ordning som gavefisk. Mange bornholmske fiskere har modtaget oplægningsstøtte, og der er derfor i dag færre erhvervsaktive fiskere om at dele de desværre begrænsede kvoter. Fiskerflåden er blevet mindre, men det må desværre sandes, at fremtidsudsigterne fortsat nok ikke er de lyseste for fiskerierhvervet på kort sigt. På lidt længere sigt må vi så – forhåbentlig berettiget – håbe, at den nu konstaterede torskemængde kan formere sig, så varige højere fangstmængder kan tillades, således at fiskeriet ikke igen nødvendigvis skal begrænses og ikke begrænses til kun at gælde for bornholmske fiskere, men at der vil være tilstrækkeligt til alle øvrige danske fiskere, der tidligere har fisket i dette område.

Den sidste, men meget vigtige erhvervsgrænse, jeg nævnte, er turisterhvervet, og her er der måske nok en mere lys fremtid at spore. Bornholm har fået flere færgeforbindelser, først og fremmest forbindelsen til Tyskland, og de seneste meldinger fra sommerhusudlejningsbureauerne går da også ud på, at der er en stigende efterspørgsel efter huse på Bornholm. Turisterhvervene står foran en stigende aktivitet. Måske er det netop her, man vil give en hjælpende hånd med, for her er det nok mindre omkostningstungt at etablere en arbejdsplads end i de fleste andre erhverv.

Men jeg er ikke umiddelbart tilhænger af, at en hjælpende hånd til turisterhvervene skal begrænses til Bornholm. Turisterhvervene er på nationalt plan i kraftig udvikling, og jeg er overbevist om, at der her er mange uudnyttede muligheder, muligheder, som kan realiseres, hvis området nærmere undersøges. En sådan undersøgelse vil være til glæde for alle landsdele og naturligvis også for Bornholm.

CD kan derfor ikke tilslutte sig Fremskridtspartiets dagsordensforslag, men vi vil gerne medvirke til en mere generel vurdering af enkelte erhvervsudviklingsmuligheder, f.eks. inden for turisterhvervet.

Lone Dybkjær (RV):

Jeg må jo sige, at det ville have været fristende at fortsætte med debatten om EU og VKZ-flertallet eller V's isolation i den europæiske debat, for så vidt jeg kan se, hvis der på et eller andet tidspunkt, hvad mange måtte forbyde, skulle blive dannet en VKZ-regering eller en VK-regering, er det første, der vil ske, at man må konstatere, at VK ikke har et flertal, hvad angår udenrigspolitikken, bag sig og alene af den grund ikke kan fortsætte.

Men det er jo altså ikke den debat, vi har i dag. Jeg er klar over, at den debat, vi har i dag, skal starte med, at man tilstår sit bornholmske tilhørsforhold. Jeg må med det samme sige, at jeg kan altså ikke tale bornholmsk, men jeg er halvbornholmer. Det er vigtigt for mig at understrege, fordi jeg er klar over, at ellers får ens ord ikke vægt. Min mor er født på Bornholm, og det mener jeg selv jeg er dybt præget af. Jeg vil sige, at på grund af mine boligforhold har jeg tilbragt samtlige af mine ferier, påske, pinse, jul og sommer, på Bornholm de første 10 år af mit liv, og jeg mener, at jeg på den baggrund

[Lone Dybkjær]

har fået et vist kendskab til øen, ligesom min familie stadig er derovre.

Det er i øvrigt heller ikke særlig længe siden, at jeg var på Bornholm til et møde. Så hvis det er forudsætningerne for at deltage i debatten i dag, har jeg i hvert fald nogle af dem.

Jeg vil ellers sige, at den største overraskelse for mig i dag for så vidt ikke har været, at Fremskridtspartiets udsagn er blevet lidt mere afklarede, men at jeg opdagede, at hr. Jens Jørgensen faktisk var fra Bornholm. Jeg mener ellers, at jeg altid altid kan kende en bornholmer på stemmen, men her må jeg altså sige, at jeg havde ikke lagt mærke til det. Det skal jeg dybt beklage, men det vil jeg ikke overse i fremtiden.

Jeg tror i øvrigt, at vi i vores Bornholmsdebat er noget prægede af, at når vi i vores skoletid har set på Danmarkskortet, har vi altid set Bornholm som en lille firkant i hjørnet af det øvrige Danmark. Hvis vi så har været heldige, har vi fået at vide, at Færøerne og Grønland også hører med, men at det er noget meget specielt. Men Bornholm har været placeret dér, og det gør nok, at vi har en forestilling om, at Bornholm ligger meget tættere på den øvrige del af Danmark, end Bornholm faktisk gør. Derfor tror jeg, det kan være nyttigt, når vi diskuterer Bornholm, at vi tager øens helt konkrete placering i Østersøen i betragtning, for Bornholm ligger jo temmelig fjernt fra det øvrige Danmark. Bornholm ligger faktisk så fjernt fra det øvrige Danmark, at man i forbindelse med krigens afslutning nærmest glemte Bornholm. Jeg kan tydeligt huske, at da jeg siden hen for alvor begyndte at høre om Anden Verdenskrig – jeg er jo født i 1940, så mit personlige kendskab er jo ikke helt dramatisk – undrede det dér med russerne på Bornholm mig altid, og jeg tænkte: Jamen vi blev da befriet i 1945! Det gik så op for mig, at det kun var en del af Danmark, der blev det; Bornholm blev jo faktisk aldrig befriet, Bornholm var glemt. Og jeg kan huske – også fordi min mor er fra Bornholm; dér vender jeg tilbage til det – at det chokerede mig noget. Men jeg tror, at det altså også var, fordi Bornholm ligger længere væk fra den øvrige del af Danmark, end man faktisk tænker på.

For mig har denne »krigsoplevelse«, om jeg så må sige, egentlig været en konfirmation af dette billede af Bornholms placering. Når jeg

siger det her, er det, fordi jeg tror, vi skal placere Bornholm anderledes i vores tankegang, end vi traditionelt gør, når vi diskuterer Nordjylland og alle mulige andre såkaldte udkantområder i Danmark.

For det første kan man ikke sammenligne Bornholm med andre udkantområder. Sådan som jeg har forstået udviklingen i Nordjylland, er der faktisk tale om en vis dynamik i Nordjylland af en anden art end den, man kan skabe på Bornholm, hvilket selvfølgelig dels skyldes Nordjyllands placering og dermed de trafikale forhold, dels skyldes de erhvervsmæssige forudsætninger, der er i Nordjylland, og som ikke findes på Bornholm. For det andet tror jeg, vi skal lade være med at betragte Bornholm som et udkantområde og snarere tage Bornholms fuldstændig centrale placering i hele Østersøområdet i betragtning og med andre ord prøve at placere Bornholm på det verdenskort, der nu begynder at tegne sig efter den kolde krigs ophør, det verdenskort, som blandt andet gør Østersøområdet fuldstændig centralt. Dermed får vi nogle helt andre indfaldsvinkler til, hvordan vi skal håndtere Bornholm. Vi må se på trafikforbindelserne og på erhvervslivet på en anden måde, end vi hidtil har gjort, og altså prøve at se på det i den centrale Østersøsammenhæng.

I øvrigt må man sige, at den opfattelse, regeringen har af udviklingen på Bornholm, er noget forskellig fra den, fru Kirsten Jacobsen har givet udtryk for at Fremskridtspartiet har. Der er dog én ting i fru Kirsten Jacobsens tale, som jeg måske nok synes man skal hæfte sig lidt ved, og det er selvfølgelig det, som fru Kirsten Jacobsen siger om, at det kun er de store erhvervsvirksomheder, der udnytter støtteordningerne, og at der er tale om visse former for misbrug, der går ud på, at man sælger og så leaser, og hvad ved jeg. Det vil jeg dog bede regeringen om meget nøje at undersøge, da det ikke er den form for brug af de offentlige midler, der specielt skal finde sted på Bornholm.

Når det er sagt, tror jeg også, vi bliver nødt til at konstatere, at så snart vi laver erhvervsstøtteordninger, vil der være en tendens til, at det er de store virksomheder, der kan håndtere dem. Desværre er det sådan, idet det indebærer en eller anden form for bureaukrati. Hvad enten Fremskridtspartiet kan lide det eller ej, er det nødvendigt – også fordi der skal være en

[Lone Dybkjær]

vis kontrol med midlernes anvendelse. Alt det gør, at der er en tendens til, at det er de større virksomheder, der kan håndtere støtteordningerne – uanset hvor megen umage vi gør os for, at de også skal komme små virksomheder til gode.

Statsministeren siger i sin tale, at det er nødvendigt med en større og mere avanceret fremstillingssektor, og at vi i øvrigt også skal være opmærksomme på, at servicesektoren på Bornholm langt fra er så udviklet, som den er i den øvrige del af landet.

Det er jo meget store overskrifter, der bliver brugt her, og det er lidt svært at gå bag om overskrifterne – i hvert fald med hensyn til det, der står i statsministerens tale – for nærmere at undersøge, hvad det egentlig er, statsministeren mener med, at han gerne vil have en mere avanceret fremstillingssektor. Jeg undrer mig faktisk en lille smule over statsministerens sprogbrug i forbindelse med udviklingen på Bornholm. Jeg opfatter nemlig ikke det, der skal ske på Bornholm, således, at der skal være en mere udpræget fremstillingssektor. Der tror jeg at der er tale om en for begrænset tankegang i forhold til mulighederne på Bornholm, og jeg ville egentlig anbefale, at man så på de muligheder, som det moderne informations-samfund indebærer, og som jo netop skulle betyde, at øer som Bornholm og andre, lignende områder skulle få nogle muligheder, som de ikke har, hvis vi blot tænker erhvervssektor på den traditionelle måde.

Så jeg vil egentlig sige, at man skal se på Bornholm som en del af det centrale Østersøområde, samtidig med at man lader være med at bruge ordet fremstillingssektor, men tænker på, at vi faktisk bevæger os i informationssamfundet. Det er jo ikke noget, der kommer, det er noget, der er, og jeg synes ikke, at vi skal blive ved med at sige »den postindustrielle sektor«, for det får os ligesom til at tænke på den gammeldags udvikling, og vi er midt i en ny og mere spændende og mere udfordrende tidsperiode med store omstillinger – som minder meget om de omstillinger, der skete, da man gik fra landbrugssamfundet til industrisamfundet, med de meget store vandringer, der var – og med meget store ændringer i hele befolkningsmønstre og i arbejdsstrukturerne og dermed også med udfordringer til hele det danske samfund og specielt til den offentlige sektor.

Jeg vil så tage op, hvad samordningsministeren sagde om det bornholmske forskningscenter, og hvad det er blevet til. Sådan som jeg har oplevet det, har man netop fået ansat en chef for dette forskningscenter, som skal påbegyn- de sit arbejde i løbet af relativt kort tid.

Der synes jeg måske det kunne være nyttigt – også i lyset af det, jeg tidligere sagde om fremstillingssektoren – at man prøvede at diskutere, hvad man nærmere kunne gå i gang med på forskningsområdet på netop Bornholm.

Det er jo sådan, at det hele ikke klares ved blot at etablere gode trafikforbindelser. Det er ikke sådan, at gode trafikforbindelser – hvad enten det er broer eller ej; det skal jeg lade være med at tage en diskussion om nu – i sig selv giver vækst. Det er faktisk andre ting, det drejer sig om, og måske navnlig det, at man har en tro på, at tingene kan lade sig gøre, at man tror på, at der er et vækstpotentiale, og at den tro så vil fremme kreativitet og kulturel udvikling og dermed altså også erhvervsudvikling.

Det er hele den form for tankegang, jeg tror man skal ind i, når man tager fat på Bornholm i forbindelse med den forskning, der nu skal foregå i forskningscenteret.

Jeg vil stærkt opfordre til, at man ser på Bornholm på en ny måde, på en anden måde end den, man hidtil har set på Bornholm på, i lyset af, som jeg sagde, Bornholms helt anderledes, nye og centrale placering og i lyset af de nye industrielle muligheder, der er på vej.

(Kort bemærkning).

Kirsten Jacobsen (FP):

Jeg vil gerne sige til fru Lone Dybkjær, at jeg synes, det var dejligt, at der kom lidt perspektiv og lidt nytænkning. For det er jo helt rigtigt, at det, statsministeren gav udtryk for, var almindelig vanetænkning, da han nævnte fremstillingssektoren. Vi kan jo ikke konkurrere med arbejdsløningerne i Østeuropa, og det kan bornholmerne jo heller ikke, og man skal også lægge transportomkostningerne til. Så det er helt rigtigt set af fru Lone Dybkjær, at man skal satse på virkelig højteknologi, på edb og computerbranchen og sådanne nogle ting.

Hvad angår forskningsområdet, kunne jeg også foreslå, at man med stor fordel kunne placere ernæringsforskning, som formentlig vil

[Kirsten Jacobsen]

blive et stort debateme i fremtiden, på Bornholm. En af Bornholms vigtigste ressourcer er jo fisken, og den vil formentlig kunne indgå i en helt anden og sundere ernæring.

Så jeg synes, det var dejligt, at fru Lone Dybkjær fik vendt debatten lidt om, og jeg håber, at de to ministre vil kommentere de visionære nye tanker, fru Lone Dybkjær gav udtryk for.

(Kort bemærkning).

Niels Anker Kofoed (V):

Det er fru Lone Dybkjær, der giver mig anledning til at tage ordet.

For det første er vi selvfølgelig glade for den yderligere oplysning, at hun er født i den nordlige del af kirkesognet. Men vi har jo også en anden bornholmer: landbrugs- og fiskeriministeren har jo også gode aner. Så vi er godt repræsenterede: ca. 33 pct. af dem, der er i salen, stammer fra Bornholm. Så tak for det!

Fru Lone Dybkjær kom ind på spørgsmålet om det lidt mere visionære. Det er værd at lægge mærke til, og jeg vil henvise til Venstres ordfører.

Jeg tror ikke på forskning i almindelighed. Det tror jeg øen er for lille til, også kapacitetsmæssigt. Men jeg vil gerne i al stilfærdighed gøre opmærksom på, at Bornholm har noget, der er særskilt, nemlig Europas første bioraffinaderi, og jeg er netop ude på at forsøge at få en planteproduktion i gang til andre formål end fødevarer, netop det, vi i allerhøjeste grad har brug for. I den forbindelse vil jeg spørge statsministeren og industri- og samordningsministeren, om de er parate til at gå ind på fru Lone Dybkjærs tanker om at fremskaffe midler, således at det kan udvikle sig til et udviklingscenter netop i bioteknologi, hvor man kan udnytte planteprodukter til plastic og andre formål og også olie til andre formål end normalt. Vi har apparatet stående; det er et apparat til knap 50 mio. kr. Der mangler penge til videre udvikling, så hvis regeringen er parat til at yde penge dér, tror jeg der er perspektiver i det.

Det kan også medføre, at der kan blive en vis fremstilling af varer, i hvert fald en fremstilling af varer andre steder på grundlag af det udviklingsarbejde, der kan foregå dér.

Det er der perspektiv i, og derfor takker jeg fru Lone Dybkjær for, at hun rejste dette spørgsmål, selv om hun er fra den nordlige del af sognet.

Merethe Due Jensen (KRF):

Jeg vil gerne takke Fremskridtspartiet for dets store interesse for forholdene på de udsatte øer. Først var det Færøerne, og nu er det så min fødeø, Bornholm. Jeg håber, Fremskridtspartiets interesse rækker ud over en snæver partipolitisk interesse i at gøre Bornholm til et forsøgsområde for Fremskridtspartiets skattepolitiske ideer; dem er vi faktisk ikke med på i Kristeligt Folkeparti. Bornholm skal ikke være et skattefrit område, et dansk modstykke til de britiske kanaløer, som også er i modstrid med EU-reglerne. Det ville få uoverskuelige konsekvenser, bl.a. ved at ejendomspriserne på Bornholm ville blive så høje, at bornholmerne ikke selv ville have mulighed for at bo på deres egen ø.

Som nævnt er Bornholm min fødeø, og den har mit hjerte – ingen tvivl om det. Derfor er det også svært, og hvis jeg skal være lidt højtidelig, kan jeg sige, at mit hjerte faktisk bløder, når jeg kører langs havnen i Neksø og ser den ene bornholmske kutter efter den anden ligge ophugget og samtidig ser en masse polske og baltiske rustbunker ligge side om side i stedet for de bornholmske fiskerkuttere. Det er et ret deprimerende syn.

Jeg forstår godt de bornholmske fiskeres modløshed i den aktuelle situation: Kvoter og EU-forordninger og hensynet til de fattige Østlande osv. har skabt en situation, som ser håbløs ud for et gammelt og etableret fag som fiskeriet. Men det ville være komplet urealistisk at forsøge at foregøgle nogen, at det bornholmske fiskeri kan vende tilbage til de gode gamle dage.

Vi skal tænke i nye baner, hvor turistservice og lokal produktion, både industriel og landbrugsmæssig, bliver de bærende elementer sammen med turismen, og allerede i dag spiller turismen en stor rolle, især i sæsonen; men øen er faktisk død uden for sommersæsonen. Set i lyset heraf er det nødvendigt, at øen får forlænget sin turistsæson – ikke mindst for os, som kommer fra Bornholm, og for københavnere osv. – ved, at man prøver at se på, hvad man kan gøre ved off-season-perioden, dvs.

[Merethe Due Jensen]

perioden uden for den egentlige højsæson. Jeg skal derfor anbefale både Bornholmstrafikken og Danair at ændre deres prispolitik, sådan at weekendbesøg på Bornholm uden for højsæsonen ikke skal koste en formue.

Netop off-season-perioden er efter min mening yderst interessant, og den kunne så også være med til at forlænge turistperioden. Bornholm tjener gode penge på turismen, men bare ét års stagnation vil få katastrofale konsekvenser for Bornholm, og for at man kan undgå dette, skal Bornholms indtægtskilder udvides. Dertil kommer så, at Bornholm ikke i samme grad er interessant for turisterne, hvis der ikke er et liv og en atmosfære på Bornholm ud over turismen. Erhvervslivet, herunder fiskeriet, på Bornholm er jo netop med til at give Bornholm en særlig atmosfære.

Det er vigtigt, at man satser på mere end netop lige turismen på Bornholm. Det har regeringen også gjort via den såkaldte bornholmerpakke, og det håber vi er tilstrækkeligt til at afhjælpe Bornholms problemer og dermed også forhindre, at bornholmerne flytter fra øen. Jeg ser store perspektiver i at gøre Bornholm til et centrum for sameksistens og samhandel med de baltiske lande og Polen.

Når man betragter Bornholm i forhold til det øvrige Danmark, ligger det i periferien, men betragter man Bornholm i forhold til de øvrige lande i Østregionen, ligger Bornholm faktisk i centrum, og hvis en del af de midler, der gives i Øststøtte, gives via Bornholm, vil det kunne forbedre øens økonomi.

Denne idé har regeringen taget op, bl.a. ved en forbedring af gavefiskordningen, hvor vi bruger pengene to gange: til gavn for de baltiske lande og Skt. Petersborgområdet og til gavn for Bornholm. Også ideen om at uddanne offentlige ledere fra Baltikum på Bornholm finder jeg meget perspektivrig.

Når samhandelen med Østersøregionen forøges, er det vigtigt, at Bornholm er klar til at handle med disse lande. Derfor har regeringen også gjort en indsats for at forbedre kapitaltilførslen til Bornholm og for at etablere forskning på Bornholm, især når det gælder anvendelse af landbrugets afgrøder til utraditionelle formål.

Selv om situationen ser sort ud på Bornholm på grund af nedgang i fiskeriet, tror jeg på, at Bornholm med de rette støttemuligheder har

god mulighed for at overleve som et samfund, og regeringens initiativer på området mener jeg er rigtige skridt i en god retning.

Statsministeren (Nyrup Rasmussen):

Jeg vil gerne sige tak for indlæggene i debatten om Bornholms aktuelle situation og fremtid. Jeg vil dog ikke sige tak til samtlige deltagere i debatten, for tiden er kommet, hvor man også politisk må sige rent ud, at hvis der ikke er grundlag for at bidrage til pessimismen, bør man afholde sig derfra.

Jeg deler ikke det grundsyn, at Bornholm ikke har fremtidsmuligheder for sig, og jeg vil sige, at jeg beklager Fremskridtspartiets forsøg på at slå politisk mønt af en situation, der ikke fortjener det og ikke kan bære det. Sjældent har vi været i en situation, hvor vi må konstatere, at der bliver gjort så meget for et øsamfund på så kort tid, som der er blevet gjort og båret frem af den nuværende regering i forbindelse med bornholmerpakken, hvilket industri- og samordningsministeren også redegjorde for. Jeg vil også sige det rent ud, som det forholder sig: Jeg har ikke set konstruktive forslag fra Fremskridtspartiet, der realistisk og seriøst kan give bornholmerne et bedre og mere realistisk håb for fremtiden end netop det, regeringen har lagt frem.

Jeg må derfor understrege – som jeg har sagt det før – at det er mit klare indtryk, at de bornholmske politiske myndigheder, det bornholmske erhvervsliv og erhvervsrådets formand har udtrykt stor anerkendelse af regeringens bornholmerpakke, at der er et godt samarbejde i gang mellem regeringen og Bornholm, og at de ansvarlige myndigheder på Bornholm faktisk føler, at det nu bærer den rigtige vej.

Fru Kirsten Jacobsen vil gerne gøre det til et særskilt spørgsmål, hvem der har aflagt hvor mange visitter på Bornholm. Det er jeg ked af; Bornholmsdebatten fortjener ikke at blive trukket ned på det niveau. Hvis det har interesse, skal jeg gerne indvie Fru Kirsten Jacobsen i mine rejseaktiviteter på Bornholm – jeg tror, jeg godt kan konkurrere – men jeg mener faktisk ikke, det skal tage tiden. Jeg kan ikke genkende den stemningsbeskrivelse, der her bliver lagt frem, og jeg må tage afstand fra den.

Det må jeg også gøre, når det gælder Fremskridtspartiets forslag på skatteområdet. For

[Statsministeren]

det første er det urealistisk, for det andet er det uansvarligt, og for det tredje forholder det sig sådan, at en ordning som den, der her foreslås, ganske enkelt ikke lader sig gøre: Man kan ikke begrænse den til Bornholm alene; den vil brede sig til andre samfund. Andre dele af landet vil kunne gøre krav på lignende ordninger, og som Fru Merethe Due Jensen og andre påpegede det, vil den have en lang række negative konsekvenser, også for ejendomspriserne på Bornholm.

Der er derfor ikke tale om et målrettet tiltag, men om et tilbageskridt i forhold til den nuværende situation. Jeg har i øvrigt lige modtaget en vurdering fra Skatteministeriet, som blev udarbejdet, dengang det første forslag fra Fremskridtspartiet kom, og den gør ikke mit humør bedre, men bekræfter mig i, at der også her er tale om et forslag, der kan se smart og fint ud, men som trækker i den modsatte retning, når det gælder Bornholms fremtid.

Derfor vil jeg citere fru Eva Fatum – der jo er valgt på Bornholm, og som har stort kendskab til Bornholm – når fru Eva Fatum siger, at Fremskridtspartiets interesse for Bornholm mere er til skade end til gavn for Bornholms udvikling, og jeg vil gerne trække det klart op og sige, at det er jeg enig i.

Jeg undrer mig også over, at vi i dag i en debat, som skulle være en positiv debat, der vandrer fremad – og som på baggrund af de øvrige ordføreres indlæg også bliver det – skal høre forslag om at give Bornholm Grønlandsstatus eller Ålandsstatus eller kanaløstatus. Jeg vil gerne slå det fast, så det ikke kan misforstås, at det er fuldstændig ud i den blå luft. Det lader sig ikke gøre, og det er ikke ønskeligt. Og jeg er ganske enig med hr. Peter Duetoft i, at man ikke kan give Bornholm kanaløstatus, selv om nogle måtte have tanker derom. Jeg synes nu heller ikke, erfaringerne fra kanaløerne peger i retning af, at det skulle være noget positivt for Bornholm. Men rent bortset fra det lader det sig ikke gøre. Det krav skulle man i givet fald have rejst, dengang vi forhandlede om optagelsesbetingelserne. Det er helt uden for realiteternes verden; det synes jeg også skal siges klart og direkte.

Dernæst vil jeg gerne udtrykke en stor tak til fru Lone Dybkjær, fordi fru Lone Dybkjær i dag har trukket en linje, der rækker videre frem, som placerer Bornholm i Østersøvisio-

nernes sammenhæng, og som gør det på en meget konkret måde. Mange af os er jo ikke så opmærksomme på de forandringer, der er sket efter Berlinmurens fald, og Bornholm er faktisk den del af Danmark, der ligger tættest på de nye vækstområder. Jeg ser for mig en blomstrende Østersøregion med de baltiske lande, Polen, Mecklenburg-Vorpommern og Rusland op til Skt. Petersborg og med Finland, Sverige, Norge og Danmark i en meget, meget spændende udviklingsproces, hvor Bornholm vil få en fantastisk central placering, fordi Bornholm geografisk ligger unikt i de nye Østersøsamfunds næste udviklingsperiode. Det er jo første gang nogen sinde, der har været demokratier omkring Østersøen og dermed nye, lovende udviklingsmuligheder på alle centrale felter.

Det er den danske regering meget opmærksom på, og den danske regerings ambition med hensyn til udvikling af et Østersøamarbejde er faktisk også, at bornholmerne og det bornholmske øsamfund skal have en central placering i dette udviklingsperspektiv. Derfor vil jeg sige til fru Lone Dybkjær om det idémæssige og det forskningsmæssige, at jeg følger denne udvikling med meget stor interesse, og at jeg synes, det er rigtigt at fremhæve det. Og jeg kan sige, at Landbrugsministeriet har styrket sin ekspertise på området: Der er en konsulentvirksomhed i Landbrugsministeriet med indgående og stigende kendskab til nonfoodområdet, som fru Lone Dybkjær nævnte, og Landbrugsministeriet og ministeren er faktisk i tæt kontakt med bioraffinaderiprojektet. Jeg ser således for mig, at når dette kontaktarbejde er udbygget og vi kender vurderingerne, har vi dermed også et grundlag for politiske beslutninger. Konkrete tilsagn kan jeg ifølge sagens natur ikke give i dag.

Jeg er meget glad for fru Merethe Due Jensens understregning af skatteparadisets negative indvirkning på Bornholms udvikling. Det takker jeg for; jeg deler ganske det grundsyn.

Til de ordførere, der har fremhævet spørgsmålet om Bornholmstrafikken, skal jeg sige, at jeg erindrer en debat, vi havde i forbindelse med regeringens trafikplan, og hvor bl.a. fru Eva Fatum meget stærkt fremhævede spørgsmålet om Bornholmstrafikken. Som det også blev oplyst, er jeg bekendt med, at Bornholmstrafikkens styrelse nu udarbejder en redegørelse for de fremtidige trafiklinjer, og når den fo-

[Statsministeren]

religger, vil trafikministeren se på redegørelsen sammen med industri- og samordningsministeren, og så vil regeringen selvsagt komme tilbage til, hvorledes denne redegørelse kan følges op i praksis.

Min slutbemærkning er henvendt til de ordførere, hvis humør måske har været lidt nede i dag, og det drejer sig vist heldigvis kun om en enkelt: Op med humøret! Det er allerede på vej op hos bornholmerne. Lad os nu i fællesskab sige til hinanden, at denne bornholmerpakke er kommet godt i vej, og lad os glæde os over det og lad os videreudvikle samarbejdet, sådan som industri- og samordningsministeren så klart har fremlagt det i dag.

Industri- og samordningsministeren (Mimi Jakobsen):

Jeg vil i min afrunding gerne starte, hvor statsministeren slap, nemlig med de meget forskellige vurderinger af stemningen på Bornholm. Man skulle jo gerne fundere lidt over, hvordan det nu kan være, at man kan opfatte den så forskelligt. Jeg vil meget nødtigt tro, at alle bornholmerne var i forfærdelig dårligt humør, da de skulle tale med Fremskridtspartiet; jeg vil gerne søge lidt dybere og spørge: Hvad kan grunden til, at man møder lidt mistrøstighed på Bornholm, mon være? Og dér vil jeg sige, at det er klart, at da planen blev lagt frem på Bornholm for snart et år siden, var der fantastisk store forventninger til de mange forslag og meget stor vilje til at tage fat og komme i gang – og det mener jeg også man har gjort – men at det omvendt også er klart, at der naturligvis på en række punkter er tale om, at tingene tager tid – hvis jeg må have lov at citere statsministeren.

Det bringer mig så til det næste punkt, hvor det er mig ganske ubegribeligt, at hr. Niels Anker Kofoed kan stå og beklage, at de initiativer, der er kommet, ikke er mere langsigtede. Jamen det er jo det, de er! De er jo netop langsigtede i forbindelse med en afhjælpning af Bornholms meget store afhængighed af de to store traditionelle erhverv og går ud på at tænke bredere og længere, og det er jo et af problemerne: at tingene tager tid. Det er klart, at det tager tid, inden uddannelsesindsatsen, forskningsindsatsen og alt det andet kommer til at virke. Men ideen har jo netop også været at tænke langt sammen med bornholmerne og

ikke bare slå sig til tåls med at foretage en lynopretning af et par enkelte virksomheder. I øvrigt undrer det mig også, at hr. Niels Anker Kofoed kan stå på salens talerstol i dag og sige: Hvad så med Samsø? Dér gør man jo ingenting! Hvor i alverden ved hr. Niels Anker Kofoed det fra? Jeg så ikke hr. Niels Anker Kofoed i Erhvervsudvalget i dag, og det er der sikkert en god grund til, f.eks. at han ikke er medlem af Erhvervsudvalget, og det er da en rimelig undskyldning. Men jeg må bare lige gøre opmærksom på, at regeringen i dag klart har tilkendegivet, at der også skal gøres noget for Samsø, idet Samsø har nogle af de samme problemer som Bornholm.

Fremskridtspartiets skattevisioner har hr. Peter Duetoft og andre taget fat på, og jeg er helt enig i vurderingen af dem. Men jeg må sige, at jeg til gengæld undrer mig noget over den indignation, der er kommet til udtryk fra Venstre og De Konservative over, at vi ikke gjorde nok, at vi ikke gjorde mere, osv. Jeg tror, jeg nogenlunde præcist husker, hvilken melding der kom fra bornholmerne om, hvad de havde mødt af velvilje fra den tidligere regering! Og det tror jeg ikke bare var for at fedte sig ind eller for at snakke os efter munden; det var vist temmelig propert. Men nu kan man som bekendt klare alt i oppositionen!

Hovedmeldingen i dag må være, som den var, da pakken blev vedtaget: Nu er det op til bornholmerne at udfylde rammerne; nu er det dem, der skal yde en indsats; nu er det dem, der skal få gang i tingene.

Vi har givet værktøjet, vi har givet rammerne, vi har sat penge af, vi har skaffet muligheder, og nu er det naturligvis op til bornholmerne selv at udfylde det her, idet jeg godt vil tage meget afstand fra den opfattelse, der har svirret i luften i dag om, at Bornholm er jo bare et sølle sted, der ikke er noget som helst, og det går nedad, og der er ikke nogen, der kan klare noget som helst.

Bornholm har, som også fru Lone Dybkjær fremhævede det i dag, masser af ressourcer, har en beliggenhed, der i øjeblikket og fremover vil være ønskværdig, har ressourcer, har muligheder. Det, man har manglet, er for eksempel kapital, og dér har erhvervsfonden nu fået en indsprøjtning. Der har manglet uddannelser, de er nu sat i gang. Man har manglet løft i noget forskning, det er nu sat i gang – for

[Industri- og samordningsministeren]

bare at nævne nogle eksempler. Men Bornholm har sandelig styrkepositioner. Og Bornholm kan sagtens blive til noget. Men det er klart, at det hele ikke kan ordnes fra det danske Folketings side. Det er bornholmerne selv, der skal fylde rammerne ud.

Til slut vil jeg bare sige også i relation til dagsordenen, at der ikke er tale om, at bornholmerpakken løber ud. Der er tale om, at bornholmerpakken er ved at blive løbet i gang. Det er det, det drejer sig om.

Kirsten Jacobsen (FP):

Jeg vil gerne sige til statsministeren: Der er ikke noget i vejen hverken med mit eller med Fremskridtspartiets humør. Statsministeren behøver ikke at bekymre sig for det. Men det var en trist oplevelse at komme til Bornholm og høre, hvad bornholmerne mente om de initiativer, regeringen har taget.

Jeg kan kun give udtryk for, hvilke meldinger vi fik. Det var helt bredt – folk fra erhvervslevet, fra offentlige myndigheder osv., som Fremskridtspartiet talte med. Det var derfor, jeg udtrykte en dyb forundring over, at regeringen kunne have den opfattelse, at situationen er helt fin, og at alt går godt, og at alle er glade. Det udtrykte jeg dyb forundring over, og det gør jeg stadig væk, for det er i skærende modstrid med det, Fremskridtspartiet oplevede på vores todagesbesøg i begyndelsen af ugen.

Den dagsorden, Fremskridtspartiet har foreslået, er den, man skal stemme om. Man skal stemme om indholdet af den dagsorden og ikke om, hvad Fremskridtspartiet ideelt set mener man burde gøre for Bornholm. Det, der står i dagsordenen, er kun, at regeringen skal komme lidt på forkant og prøve at se på, hvordan initiativerne har virket, og tænke over, hvad man vil gøre, når den nuværende økonomiske del af bornholmerpakken udløber med årets udgang, og så have noget nyt parat.

Det er et udtryk for, at man ikke skal komme i en situation, hvor meldingerne fra Bornholm kommer til at være i overensstemmelse med det indtryk, jeg har, og ikke det indtryk, statsministeren har, så man ikke kommer i en situation, hvor man skal gøre alting på kort tid og kommer til at vedtage hovsaløsninger.

Jeg vil anbefale Folketinget at stemme for det af Fremskridtspartiet fremsatte dagsordensforslag.

Statsministeren (Nyrup Rasmussen):

Jeg vil gerne for min part slutte med at gøre det fuldstændig krystalklart: Regeringen kan ikke tage den dagsorden, og det er der en meget god grund til, nemlig at den er fuldstændig nytteløs, den indeholder selvfølgeligheder.

Bornholmerpakken er ikke løbet ud, men løbet i gang, som industri- og samordningsministeren sagde det. Der er ingen perspektiver i den dagsorden.

Det, der er brug for, må jeg sige til fru Kirsten Jacobsen, er en vedholdende konstruktiv indsats, præcis som regeringen har sat det i gang.

Og så skulle fru Kirsten Jacobsen søge andre samtalepartnere på Bornholm. Da vil hun få et så dejligt billede og komme i så godt et humør.

Dagsordenen tjener ikke noget formål. Regeringen kan ikke tage den.

(Kort bemærkning).

Kirsten Jacobsen (FP):

Næste gang jeg skal til Bornholm, skal jeg gerne ringe til statsministeren og få en liste over samtalepartnere. Jeg tager med glæde imod alle gode råd, og det vil jeg tage til mig.

Men det var dog med forundring, jeg hørte statsministeren sige: Regeringen kan ikke tage dagsordenen.

Sådan som jeg har lært det parlamentariske sprog herinde i Folketinget, så betyder ikke at kunne tage dagsordenen, at hvis Folketinget vedtager, at man skal lave en redegørelse om udviklingen på Bornholm, så skal statsministeren udskrive valg.

Er der virkelig sandt? Mente statsministeren det, han sagde, eller er det mig, der har opfattet tingene helt forkert? Kunne regeringen virkelig finde på at gå af, hvis Folketinget pålagde regeringen at lave en redegørelse om udviklingen på Bornholm?

Jeg ville faktisk gerne have at vide af statsministeren, at det er mig, der har taget fejl.

Hermed sluttede forhandlingen.

Afstemning

Forslag om motiveret dagsorden (nr. D 58) af Kirsten Jacobsen (FP) (se foran)

forkastedes, idet 39 (KF, V og FP) stemte for, 62 (S, SF, CD, RV og KRF) imod.

Hermed sluttede forespørgslen.

Meddelelser fra formanden:

Formanden:

Der er ikke mere på dagsordenen.

Medlemmer af Folketinget Helge Sander (V) og Per Stig Møller (KF) m.fl. har meddelt mig, at de ønsker at tage følgende forespørgsel til finansministeren og arbejdsministeren tilbage:

Forespørgsel om, hvad regeringen agter at gøre for at øge den faglige og geografiske mobilitet på det private og offentlige arbejdsmarked, så flaskehalsproblemerne, bl.a. som følge af de indførte orlovsordninger, kan undgås. (Forespørgsel nr. F 34).

Forespørgslen er herefter bortfaldet.

Folketingets næste møde afholdes mandag den 2. maj 1994 kl. 13.00.

Angående dagsordenen skal jeg henvise til den dagsorden, der er opslået i salen.

Mødet hævet kl. 18.33
